

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อการเรียนธรรมศึกษานักเรียนในเขตตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยและพัฒนากรอบความคิดในการวิจัย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีความคิดเห็น

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีความคิดเห็นต่อการเรียนธรรมศึกษานักเรียน แบ่งออกเป็น

๔ ด้าน

๒.๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับด้านเนื้อหาของหลักสูตร

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีด้านบุคลิกภาพของภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

๒.๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับด้านการเรียนการสอน

๒.๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับด้านการวัดและการประเมินผล

๒.๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของผู้สอน

๒.๓ บริบทโรงเรียน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีความคิดเห็น

ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๑

^๑ จำลอง เงินดี, เอกสารการสอนวิชาจิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๒

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจรรย์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกต่างๆ ไป เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^๓

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณาเห็นว่า เป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม^๔

สุชา จันท์ธอม ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทัศนคติ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ^๕

อนอนิมัส (Anonymous) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น มีหลายความหมายได้แก่ ๑) ความเชื่อ ทัศนคติ การพิจารณา หรือการวินิจฉัย หรือการประเมินผลอย่างมีรูปแบบในใจเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ๒) ความเชื่อที่มีน้ำหนักมากกว่าความรู้สึกในใจและมีน้ำหนักน้อยกว่าความรู้สึกที่แท้จริง หรือมุมมองที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป ๓) การแสดงออกถึงการพิจารณาหรือค่านะนาอย่างมีรูปแบบโดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญหรือการแสดงออก เช่น การตัดสินใจ การพิจารณาคดี หรือการวินิจฉัยอย่างมีรูปแบบด้วยเหตุผลกฎหมาย หรือหลักเกณฑ์ที่ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจที่มีกฎหมายรองรับ^๖

^๒ บุญเรียง ขจรศิลป์, *วิธีวิจัยการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิชญา พรินติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๘๘.

^๓ ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๖.

^๕ สุชา จันท์ธอม, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^๖ Anonymus, *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*, 10th ed., (Merriam-Webster incorporated : Massachusetts, 1996), pp. 12-15.

ลูธันส์ ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็น โดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^๓

แมรี แอล.กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย^๔ ได้แก่ ๑) ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือ ทัศนคติที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้าง ๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้ ๒) ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้ ๓) ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวม ๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก หรือความเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยการพูดหรือการเขียน โดยมีอารมณ์ ประสบการณ์ และสภาพแวดล้อมในขณะนั้น เป็นพื้นฐานของการแสดงออก ซึ่งอาจจะถูกต้องหรือไม่ก็ได้ แล้วแต่บุคคลจะแสดงความคิดเห็นออกมา รวมทั้งอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นก็ได้ ความคิดเห็นนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีความคิดเห็นต่อการเรียนธรรมศึกษา

ในทางแนวคิดทฤษฎีความคิดเห็นต่อการเรียนธรรมศึกษา ในงานวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๒.๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับด้านเนื้อหาของหลักสูตร

๑) ความหมายของหลักสูตร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร น. ประมวลวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในการศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง”^๕

^๓ Luthans Freeman, **Ogranization Behavioral**, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

^๔ Mary L. Good, **Integrating the Individual and the Organization**, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

^๕ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๕), หน้า ๓๘๓.

คำว่า “หลักสูตร” แปลมาจากภาษาอังกฤษ “curriculum” ซึ่งมาจากคำในภาษาละติน “currere” แปลว่า “The course to run” ซึ่งหมายถึงเส้นทางที่จะต้องวิ่งไปและหลักสูตรยังมีความหมายอีกหลายนัยยะ ตามที่นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ซี.วี.กู๊ดส์ (C. V. Goods)^{๙๙} หลักสูตร หมายถึงกลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลักๆ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา

โบแฮมป์ (Beauchamp) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรว่า หลักสูตร คือเนื้อหาที่จัดไว้เป็นระบบเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษา เป็นโครงการที่โรงเรียนกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียน รวมทั้งประสบการณ์ทั้งปวงที่โรงเรียนกำหนดสำหรับนักเรียน ภายใต้การแนะนำและการควบคุมของโรงเรียน^{๑๐๐}

สุมิตร คุณานุกร ให้ความหมายของหลักสูตรไว้เป็น ๒ ระดับคือ ระดับโรงเรียน หมายถึงโครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้และระดับชาติ หมายถึงโครงการให้ศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องตามความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้^{๑๐๑}

วิชัย วงษ์ใหญ่ กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทางที่โรงเรียนปรารถนา และหลักสูตรที่ดีที่ควรจะต้องตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนอันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด^{๑๐๒}

สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้กำหนดแนวทางไว้ในปญญปฏิรูปการศึกษาแนวทางสู่การปฏิบัติ ๒๕๔๕ ว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชา แผนหรือแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถจัดการเรียนรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

^{๙๙} ซี.วี.กู๊ดส์ (C. V. Goods), อ้างใน พระมหาพจน์ สุวโจ (พชฌ์พิทยางกูร), “การประเมินหลักสูตร พระปริยัติธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีนักธรรมชั้นตรี” ปริญญาานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๑๐๐} โบแฮมป์ (Beauchamp), อ้างใน พระมหาพจน์ สุวโจ (พชฌ์พิทยางกูร), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๑๐๑} สุมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๒ - ๓.

^{๑๐๒} วิชัย วงษ์ใหญ่, พัฒนาหลักสูตรและการสอน - มิติใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๒.

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการ ประมวลความรู้ กิจกรรม และประสบการณ์ ต่างๆ ที่จัดให้มีการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ด้วยการเอาใจใส่ดูแลอย่างดีของผู้มีส่วนรับผิดชอบทุกระดับ

๒) ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นแม่บทสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกสาขาวิชา หลักสูตรระบุสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดกับผู้เรียน และแนวทางในการจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่างๆ ตามต้องการ มีนักการศึกษาได้กล่าวเน้นถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

ธารง บัวศรี หลักสูตร เป็นหัวใจการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียน มีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไร และสามารถให้ความรู้สร้างเสริมทักษะ และทัศนคติในด้านใดบ้าง สิ่งต่างๆ ที่ประมวลไว้ในหลักสูตรเป็นเสมือนแนวทางที่ช่วยให้เราทราบทันทีว่า การศึกษาที่จัดให้แก่เด็กนั้นหนักไปในทางใด มีผลต่อตัวเด็กและสังคมมากน้อยเพียงใด^{๔๔}

กาญจนา คุณาลักษณ์ หลักสูตร เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ปรัชญาหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษามุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรเป็นข้อกำหนด และแนวปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ หลักสูตรทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงได้ เพราะเมื่อประเทศชาติต้องการ ที่จะสร้างคุณลักษณะของประชาชนในชาติให้เป็นอย่างไร รัฐบาลก็สามารถที่จะกำหนด จุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชาที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เยาวชนเป็นไปตามที่ชาติต้องการได้^{๔๕}

สุมิตร คุณานุกร ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หากจะเปรียบความมุ่งหมายทางการศึกษาในระดับชาติเป็นอุดมคติอุดมการณ์ความใฝ่ฝันของบุคคลแล้ว หลักสูตรก็เปรียบได้กับโครงการของการปฏิบัติเพื่อให้อุดมคตินั้นบรรลุถึงผลสำเร็จ การจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตาม จะไม่สำเร็จลุล่วงไปตามที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีหลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา การให้การศึกษา หมายถึง การให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังทัศนคติและค่านิยม และการส่งเสริมสร้างความเจริญเติบโตและสมบูรณ์ทางร่างกาย หรืออีกนัยหนึ่ง การให้การศึกษา

^{๔๔} ธารง บัวศรี อ้างใน พระมหาพจน์ สุวโจ (พัยคัมภีรญาณ), “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรม ศึกษาเฉพาะภิกษุชั้นตรี”, ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๔๘.

^{๔๕} กาญจนา คุณาลักษณ์ ธนา, “ปัญหาการบริหารหลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูอาจารย์ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาภาคใต้”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

คือการพัฒนาผู้เรียนในทุกๆด้าน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้^{๑๖}

วิจิตร ศรีสะอ้าน ได้เสนอความคิดเห็นว่า คุณภาพของการศึกษาจะดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น หลักสูตร แบบเรียน อุปกรณ์การสอน และครู ปัจจัยที่ถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการศึกษาคือหลักสูตร เพราะหลักสูตรเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่แสดงแง่มุมต่างๆในการศึกษา ตลอดจนแนวทางในการวัดและประเมินผลเพื่อให้การศึกษาดำเนินไปอย่างมีระบบระเบียบเป็นขั้นตอน และประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายทางการศึกษา

ธีรยุทธ เสนิย์วงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

๑. หลักสูตรเป็นเสมือนเบ้าหลอมให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ

๒. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะบอกให้ทราบว่า จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายอะไร จะต้องจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์อย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องวัดแสดงได้ว่าบรรลุจุดหมายที่กำหนดได้

๓. ในระดับโรงเรียน หลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู เพราะหลักสูตรจะบอกให้ครูรู้ว่า จะต้องจัดประสบการณ์อย่างไร และจะต้องวัดผลการประเมินอย่างไร

๔. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการศึกษา คือสถาบันการศึกษาจะต้องจัดการเรียนให้ถึงมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดไว้เหมือนกัน^{๑๗}

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งหมายสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาและเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสมทันสมัยและมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่^{๑๘}

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรได้รวมจุดหมายของการศึกษาในแต่ละระดับเนื้อหาสาระ และประสบการณ์ทั้งหลายของผู้เรียนเข้าด้วยกัน

^{๑๖} อ่างแก้ว สุมิตร คุณานุกร, หลักสูตรและการสอน, หน้า ๒.

^{๑๗} วิไลพร สุวัฒนพันธุ์กุล, “การประเมินหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารอาชีวศึกษา คณะครุศาสตรบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พุทธศักราช ๒๕๓๐”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๓๓), หน้า ๓๖ -๓๗.

^{๑๘} ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : อลันเพรส, ๒๕๒๕), หน้า ๑๑.

และเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะต่างๆที่จำเป็น ที่จะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงความต้องการของปรัชญาการศึกษา หลักสูตรจึงเป็นรากฐานของการเรียนการสอนซึ่งมีผลให้ผู้เรียนได้รับความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างดี

๓) องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญที่จะให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์ขึ้น องค์ประกอบเหล่านั้นได้แก่ วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีสอน และการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลทั้งก่อนและหลังการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งมีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้หลายประการ ดังเช่น

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ไว้ในบัญญัติปฏิรูปการศึกษาแนวทางสู่การปฏิบัติ ๒๕๔๕ ว่า หลักสูตรประกอบด้วย หลักการ (แสดงเจตจำนงหรือเป้าหมายทั่วไปของหลักสูตร) จุดหมาย (ตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร ต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมใดบ้าง เป็นพลเมืองดีมีอาชีพ รู้จักตนเองและบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีวิจารณญาณในการคิด) โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียน โดยหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการศึกษา มี ๒ ส่วน คือ หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรแกนกลาง เป็นหลักสูตรที่กำหนดเพื่อให้เรียนรู้และตระหนักสิ่งที่แสดงถึงความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ หลักสูตรสถานศึกษา เป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดเนื้อหาสาระตามกรอบสาระการเรียนรู้ และหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น โดยบูรณาการหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่นที่มีองค์ความรู้ตามสภาพชุมชน สังคม ภูมิปัญญา และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ผู้รับผิดชอบในการจัดทำหลักสูตรแกนกลาง คือ หน่วยงานส่วนกลาง ผู้รับผิดชอบ

หลักสูตรสถานศึกษา คือ สถานศึกษาทุกแห่ง โดยความร่วมมือจากเขตพื้นที่การศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน

หลักสูตรทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นการออกแบบในลักษณะใดก็ตามปกติจะประกอบไปด้วย จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ หลักสูตรจะบอกถึงเนื้อหาสาระบางครั้งหลักสูตรอาจจะกล่าวถึงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอีกด้วย และนอกจากนี้หลักสูตรจะรวมถึงโครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร^{๑๕}

^{๑๕} พระมหาพจน์ สุวโจ (พัยค์พิทยางกูร), “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรม ศึกษาเฉพาะกรณี นักรธรรมชั้นตรี”, ปริญญาโทพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๕๐.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ๘ ประการคือ

๑. จุดหมาย คือ ความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม
๒. หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
๓. โครงสร้าง คือ กลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่างๆในหลักสูตร
๔. เนื้อหาของรายวิชา คือ ประสบการณ์ต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่กำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้นๆ อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้
๕. สื่อการเรียน คือ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจทักษะ และทัศนคติที่ต้องการ

๖. วิธีการสอนช่วยให้เกิดการเรียนรู้ให้รู้จักคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น

๗. การประเมินผล คือ เมื่อสอนไปแล้วจะต้องวัดดูว่านักเรียนได้เกิดมีความรู้ความเข้าใจ และทักษะตามนัยของจุดประสงค์ของการเรียนรู้เพียงใดหรือไม่ และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไป^{๒๐}

สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรนั้น ถือว่ามีความสำคัญในการกำหนดเกณฑ์ในการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งต้องประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียนตามหลักสูตรที่วางไว้

แนวคิดเรื่องหลักสูตร ตามกรอบแนวคิดของหลักสูตร คือ ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และตระหนักสิ่งที่แสดงถึงความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ หลักสูตร ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง แนวทาง วิธีการ เนื้อหา อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียน โดยหลักสูตรแกนกลางกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดทำหลักสูตรคือ หน่วยงานส่วนกลาง โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ

๑. พัฒนาหลักสูตรให้มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงระหว่างระดับการศึกษาและคำนึง ถึงการพัฒนาคนอย่างรอบด้านตามศักยภาพของแต่ละคน

๒. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น หลากหลาย เพื่อตอบสนองความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามศักยภาพ

๓. กำหนดมาตรการในการกำกับดูแลและการจัดการ เพื่อให้มีการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ เพื่อตอบสนองมาตรฐานการศึกษาของชาติ

๔. การบูรณาการหลักสูตร คือการทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการจัด

^{๒๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : กรมอาชีวศึกษา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖ - ๑๗.

หลักสูตรและจัดการเรียน การสอน หลักสูตรที่พัฒนาหรือดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการแล้ว เราเรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curriculum) มีลักษณะโดยรวมดังต่อไปนี้

๑. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้
๒. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ
๓. เป็นบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ
๔. เป็นบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน

ของผู้เรียน

๕. เป็นบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ

๔) หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษาชั้นตรี – ธรรมศึกษาชั้นโท– ธรรมศึกษาชั้นเอก^{๒๑}

๑. โครงสร้างหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

หลักสูตรใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ให้นักเรียนแต่งอธิบายให้สมเหตุผล อ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบด้วย ๑ สุภาษิต บอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย สุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ขึ้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๑ หน้าขึ้นไปโดยเว้นบรรทัด

วิชาธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือนวโกวาท แผนกธรรมวิภาค และคิหิปฏิบัติ

วิชาพุทธ

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธประวัติเล่ม ๑-๒-๓ ปฐมสมโพธิพระนิพนธ์สมเด็จพระสังฆราช (ปฐสเทว)

วิชาวินัย

หลักสูตร ใช้หนังสือนวโกวาท แผนกวินัยบัญญัติ, วินัยมุขเล่ม ๑

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ธรรมและพุทธ ใช้หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี ส่วนวินัยหลักสูตรใช้หนังสือเบญจศีลเบญจธรรม อุโบสถศีล ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญญาณวเรธ)

๒. โครงสร้างหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

^{๒๑} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๗ - ๘.

หลักสูตรใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒ ให้นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนา
โวหารอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบ ไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิต และบอกชื่อคำภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย
ห้ามอ้างสุภาษิตนั้นซ้ำซ้อนกัน แต่จะซ้ำคำภีร์ได้ สุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสม
เรื่องกับกระทู้ตั้ง ชั้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๓ หน้าขึ้นไปโดยเว้นบรรทัด

วิชาธรรม แก้ปัญหาวิภาคพิศดารออกไป

หลักสูตรใช้หนังสือธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒

วิชาพุทธ แก้ปัญหานุพุทธประวัติ

หลักสูตรใช้หนังสืออนุพุทธประวัติและพุทธานุพุทธประวัติ อันกล่าวเฉพาะประวัติ
พระสาวกสังคีตคิกขา ปฐมสมโพธิกถา และศาสนพิธีเล่ม ๒ ของพระนิพนธ์สมเด็จพระสังฆราช (สา
ปุตสเทว)

วิชาวินัย แก้ปัญหาวินัยให้พิศดารออกไป

หลักสูตรใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม ๑-๒

ผู้จะเข้าสอบประโยคนักธรรมชั้นโท ต้องได้ประโยคธรรมศึกษาชั้นตรีใน
สนามหลวงมาแล้วใช้หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท เว้นวินัย

๓. โครงสร้างหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก

วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

หลักสูตรใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๓ ให้นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนา
โวหารอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบ ไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิต และบอกชื่อคำภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย
ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำซ้อนกัน แต่จะซ้ำคำภีร์ได้ สุภาษิตที่อ้างมานั้น ต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อ
เหมาะสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ชั้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๔ หน้าขึ้นไปโดยเว้นบรรทัด

วิชาธรรม แก้ปัญหาธรรม โดยปริมาตรเทศนา

หลักสูตร ใช้หนังสือธรรมวิจารณ์ ส่วนปริมาตรปฏิบัติ และสังสารวัฏสมถกรรมฐาน
วิปัสณากรรมฐาน มหาสติปัฏฐาน กิริมานนทสูตร

วิชาพุทธ แก้ปัญหาพุทธานุพุทธประวัติ กับข้อธรรมในท้องเรื่องนั้น

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑-๒-๓ ปฐมสมโพธิ พระนิพนธ์สมเด็จพระ
พระสังฆราช (สา ปุตสเทว) พุทธานุพุทธประวัติ อนุพุทธประวัติ ปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์
สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส

วิชาวินัย แก้ปัญหา วินัยสังฆกรรม เป็นต้น

หลักสูตร ใช้หนังสือวินัยมุขเล่ม ๓

ผู้จะเข้าสอบประโยคธรรมศึกษาชั้นเอก ต้องได้ประโยคธรรมศึกษาชั้นโทในสนามหลวงมาแล้ว ใช้หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก เว้นวินัย

๔. การเรียนการสอน

การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอน และการใช้สื่อการสอนสมัยใหม่ ส่วนมากสอนด้วยวิธีอธิบายให้จดจากตำรา และหนังสือเรียนเน้นการจำมากกว่าความเข้าใจ และประเมินผลจากความเข้าใจของนักเรียน ด้วยวิธีถามตอบปัญหาที่มีทั้งแบบปรนัยและแบบอัตนัย โดยนิยมแบบสนามหลวงเป็นหลัก คือข้อสอบแบบปรนัย

๕. ระยะเวลาการศึกษา

แบ่งภาคการศึกษาออกเป็น ๒ ภาค คือ

๑) ภาควิสาขะ เริ่มตั้งแต่ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๖ จนถึงขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๘

๒) ภาคพรรษา เริ่มตั้งแต่ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๘ จนถึงขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑

แต่ด้วยเหตุที่ทางสำนักศาสนศึกษาต้องจัดพระภิกษุออกไปสอนตามโรงเรียน ระยะเวลาการศึกษาจึงต้องขึ้นอยู่กับทางโรงเรียนเป็นผู้กำหนดเอง โดยเฉพาะช่วงเวลาปิดเทอม และเวลาสอบกลางภาคของทางโรงเรียนจะไม่ตรงกับทางสำนักเรียน จึงอนุโลมให้ทางโรงเรียนเป็นผู้กำหนดระยะเวลาที่จะสอนให้ทางสำนักเรียนจัดหาครูพระเข้าไปสอนกำหนดเวลา ๑๓.๐๐ น. ถึง ๑๕.๐๐ น. ตามตารางการเรียนการสอนที่ทางสำนักศาสนศึกษากำหนดไว้ โดยในโรงเรียนหนึ่งโรงเรียนจะสอนสัปดาห์ละ ๑ วัน หรือชั้นละ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งมีการเรียนการสอนต่อชั้นเรียนประมาณ ๒๐ - ๒๔ สัปดาห์ หรือ ๔๐ - ๔๘ ชั่วโมงต่อปีการศึกษาหนึ่ง

๖. กำหนดการสอบ

การสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรมศึกษา ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ซึ่งกำหนดให้สอบ ๑ วัน สอบวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง ส่วนวิชาธรรมพุทธ และวินัย ซึ่งเป็นข้อสอบแบบปรนัย โดยใช้เวลาในการสอบวิชาละ ๕๐ นาที (๑๐๐ คะแนน) เปิดสอบเวลา ๑๓.๐๐ น. จนถึงเวลา ๑๖.๐๐ น.พร้อมกันทั่วราชอาณาจักร

๗. การวัดและการประเมิน

การออกข้อสอบ แม่กองธรรมสนามหลวงรวบรวมข้อสอบจากคณะกรรมการหลายรูป โดยมีคณะกรรมการพิเศษตรวจคัดเลือกรื้ออีกชั้นหนึ่ง ลักษณะปัญหาที่ออกข้อสอบ จะถามความจำ ความเข้าใจ ความคิดเห็น และการวิจารณ์แต่ละเคล้ากันไป ข้อสอบทั้งหมดเป็นปรนัย ยกเว้นวิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรมที่ให้เขียน

การตรวจ คณะกรรมการที่จะทำการตรวจข้อสอบ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่อาราธนามาจากทั่วประเทศ โดยทำการตรวจในกรุงเทพฯ วิธีการตรวจใช้กรรมการ ๒ รูป ร่วมกันพิจารณา รูปแรกตรวจแล้วให้คะแนนเท่าใด เขียนตัวเลขไว้ที่หน้าข้อสอบแต่ละข้อทุกข้อ และรวมคะแนนไว้บนหัวกระดาษด้านขวามือ ลงชื่อกำกับไว้ที่หัวกระดาษด้านซ้ายมือ ต่อจากนั้นกรรมการรูปที่ ๒ จะตรวจซ้ำอีกครั้ง ถ้าไม่เห็นด้วยก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าเห็นด้วยก็ลงชื่อกำกับไว้ที่หัวกระดาษด้านซ้ายมือเช่นเดียวกัน

การให้คะแนน ข้อสอบทั้งหมดมี ๔ วิชา คะแนนเต็มวิชาละ ๑๐๐ คะแนน คะแนนเต็มรวมทุกวิชา ๔๐๐ คะแนน ผู้สอบจะต้องเข้าสอบทุกวิชา จะขาดวิชาใดวิชาหนึ่งไม่ได้ และวิชาที่สอบนั้นต้องไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ คะแนน ถือว่าสอบได้ แต่หากมีวิชาใดวิชาหนึ่งคะแนนต่ำกว่า ๒๕ คะแนน แม้จะรวมครบทุกวิชาได้เกินกว่าเกณฑ์ที่กำหนดก็ถือว่าสอบตก^{๒๒}

เปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดตามแผนผังมโนทัศน์แห่งสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา หากมองไปที่แผนผังมโนทัศน์แห่งสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาซึ่งมีอธิบายชี้แจงไว้ดังนี้

การศึกษาประวัติพระพุทธศาสนาและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ก็คือการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องพระรัตนตรัย ซึ่งประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ ก็คือพุทธประวัติ ว่าด้วยชีวประวัติของพระพุทธเจ้า ชาดกว่าด้วยเรื่องพระชาติในอดีตของพระพุทธเจ้า และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งว่าด้วยเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ

คำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่า พระธรรม ซึ่งรวบรวมไว้เป็นพระไตรปิฎก มีศัพท์เฉพาะที่ต้องทำความเข้าใจเรียกว่า ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา พระไตรปิฎกบรรจุหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมบางข้อได้รับการเรียบเรียงเป็นพุทธศาสนสุภาษิต เพื่อเป็นคติสอนใจหนึ่งในวิธีนำหลักธรรมมาปฏิบัติก็คือ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา

พระสงฆ์ คือ ผู้น้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติจนได้ชื่อว่าเป็นพุทธสาวก – พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง ผู้เคร่งครัดในหน้าที่ชาวพุทธ และแม่นยำในศาสนพิธี มรรยาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ^{๒๓}

ซึ่งตามกรอบแนวคิดนี้นั้นจะเห็นได้ว่าวิชาพระพุทธศาสนามีกรอบเดียวกับหลักของธรรมศึกษาต่างแต่วิชาพระพุทธศาสนามีเนื้อหาสาระที่น้อยกว่าตามวุฒิภาวะของผู้เรียน ส่วนวิชา

^{๒๒} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, เรื่องสอบธรรมสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๖), หน้า ๗ - ๘.

^{๒๓} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

ของธรรมศึกษานั้นมีสาระที่หลากหลายและมากมาย ด้วยจุดประสงค์เดิมนั้นต้องการให้ครูซึ่งมีวุฒิภาวะสูงได้ศึกษาตามเกณฑ์บังคับของทางกระทรวงศึกษาในสมัยนั้น แต่ปัจจุบันนี้ จุดมุ่งหมายของผู้บริหารหลักสูตรยังเหมือนเดิม แต่จุดมุ่งหมายของสำนักเรียนเปลี่ยนไป จึงเกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างตัวสาระการเรียนรู้วิชาธรรมศึกษากับตัวผู้เรียน ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยเด็ก

๒.๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับด้านบุคลิกภาพของภิกษุผู้สอนธรรมศึกษา

ความหมายบุคลิกภาพ^{๒๔}

บุคลิกภาพ หมายถึง บุคลิกภาพในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Personality โดยมีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ Persona ซึ่งหมายถึงหน้ากาก ที่ตัวละครใช้สวมเวลาแสดงเพื่อแสดงตามบทบาทที่ได้รับ การให้คำนิยามคำว่า บุคลิกภาพมีนักวิชาการและนักจิตวิทยาให้คำนิยามไว้หลากหลายดังนี้

ไอแซก (Enaenck:) บุคลิกภาพหมายถึงการกระทำทั้งหมดของอินทรีย์ที่ได้รับจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม

روبบินส์ (Robbins:) บุคลิกภาพหมายถึงแนวทางที่บุคคลหนึ่งได้ตอบหรือมีปฏิกิริยาต่อสิ่งต่าง ๆ ที่อาจจะเป็นบุคคล สิ่งของ สถานการณ์โดยแต่ละบุคคลย่อมจะมีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

สมิธ ซาราสันและซาราสัน (Smith, Sarason and Sarason:) หมายถึงการรับรู้พฤติกรรมรวมทั้งหมดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งในสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ เช่นความคิด ความสนใจ ซึ่งจะทำให้บุคคลอื่นสามารถที่จะเข้าใจและแยกแยะความแตกต่างของบุคคลนั้นจากบุคคลอื่นได้

สุชา จันทรเฒ^{๒๕} บุคลิกภาพหมายถึง ลักษณะที่สำคัญต่อการปรับตัวของบุคคล ได้แก่ รูปร่างหน้าตาท่าทาง ความสามารถ แรงจูงใจ การแสดงอารมณ์ และผลที่เกิดจากประสบการณ์

วารุณี ธนราพิช^{๒๖} บุคลิกภาพหมายถึง ลักษณะที่ปรากฏภายนอก และลักษณะภายในของบุคคลนับแต่รูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทางเจตคติ แรงจูงใจ สถิติปัญญาความคิดเห็น ความสามารถ ปฏิกิริยาตอบสนองทางอารมณ์ ลักษณะประจำตัวต่าง ๆ ความรู้สึกที่บุคคลมีต่อประสบการณ์และส่วนที่เหลือค้างจากประสบการณ์

^{๒๔} อ่างใน รวีวรรณ ศรีสุชาติ. “การพัฒนามาตรวัดบุคลิกภาพของไมเคอร์ บริจส์ ฟอรัมจี ฉบับภาษาไทย เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพของผู้ให้การปรึกษาในโรงเรียน และผู้ทำหน้าที่ให้บริการปรึกษาจากวิชาชีพให้ความช่วยเหลืออื่นๆ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๔๐).

^{๒๕} สุชา จันทรเฒ. จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓).

^{๒๖} วารุณี ธนราพิช. การพัฒนาบุคลิกภาพ. (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๔).

ศรีเรือน แก้วกังวาล^{๒๗} อธิบายความหมายของบุคลิกภาพว่าหมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลในด้านต่าง ๆ ทั้งในส่วนภายในและภายนอก มีลักษณะซับซ้อนและมีแบบเฉพาะตน

สรุปแล้ว บุคลิกภาพคือ แบบแผนและผลรวมของพฤติกรรมของบุคคล ที่มาจาก พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่สามารถจำแนกความแตกต่างระหว่างบุคคลนั้นออกจากบุคคลอื่น ๆ ได้

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีด้านการเรียนการสอน

ทฤษฎีของนักวิชาการทั่วไป

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยเฉพาะหมวด ๔ แนวการจัดการศึกษา เป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา สารของหมวดนี้ครอบคลุมหลัก สาร และกระบวนการจัดการศึกษาที่เปิดกว้างให้แนวทาง การมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ วิสัยทัศน์ใหม่ทางการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สารเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ผู้เรียน สำคัญที่สุดตามหมวดนี้เริ่มตั้งแต่มาตรา ๒๒ ถึงมาตรา ๓๐ มีสาระสำคัญ ๘ เรื่องใหญ่ ๆ

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นหลักการสำคัญที่สุด เป็นหลักการ สำคัญ ที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา ๒๒ กำหนด ไว้ว่า “หลักการจัดการศึกษาต้องยึด หลักการว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญ ที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ”

มาตรา ๒๓ สารการเรียนรู้ ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และ บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมือง และการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการ ด้านคณิตศาสตร์ ด้าน ภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลป วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทยและการ ประยุกต์ใช้

มาตรา ๒๔ กระบวนการเรียนรู้ ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความ สนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ สถานการณ์และประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึก การปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็นอย่างสมคูล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ไว้ในทุกวิชา ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวก

^{๒๗} ศรีเรือน แก้วกังวาน, จิตวิทยานุคลิกภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๖).

ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนและการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่

มาตรา ๒๕ บทบาทรัฐในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ โดยการส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

มาตรา ๒๗ และ ๒๘ การพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสม ของแต่ละระดับโดยสาระของหลักสูตรทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

มาตรา ๒๙ บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น จัดกระบวนการเรียนรู้ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งหาวิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๔ ได้บัญญัติในเรื่องแนวทางการศึกษา โดยกำหนดให้จัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุด ทำให้ต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์คือ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มีความรู้ทั้งในด้านวิชาการ ด้านงาน และด้านชีวิต รักการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สรุปได้ว่า สาระสำคัญในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนดให้จัดการศึกษาที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม หลักสูตรต้องมีลักษณะหลากหลายตามความเหมาะสม มีความเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ของผู้เรียนตามระดับชั้นเรียน^{๒๔}

^{๒๔} พระมหาสมศักดิ์ วิทยาสิงห์, “วิเคราะห์หลักสูตรพระพุทธศาสนา ภายใต้ นโยบายปฏิรูปการศึกษา”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

๒.๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญต้องคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญของมนุษย์ทั้ง ๓ ส่วน ได้แก่ สมรรถภาพของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด ความหลากหลายของสติปัญญา และการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

๑. สมรรถภาพของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด

สมรรถภาพมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์สมองประมาณหนึ่งแสนล้านเซลล์เป็นโครงสร้างที่มหัศจรรย์ โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดมีความต้องการที่จะเรียนรู้สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ มนุษย์ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ และทุกอย่างรอบตัว มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ต้องอาศัยสมองและระบบประสาทสัมผัสซึ่งพื้นฐานของการรับรู้ ซึ่งรับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะต้องสนใจ และให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมอง (Head) จิตใจ (Heart) มือ (Hand) และสุขภาพ องค์กรรวม (Health)

ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ ดร.ไพเราะ ทิพย์ทัศน์ ได้คิดค้นทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ และต่อมา ดร.สุมนหา พรหมบุญ ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมและเป็นที่จำง่ายยิ่งขึ้น โดยเรียกทฤษฎีนี้ว่า “แว่นปัญญา” โดยมีสาระสำคัญดังนี้

การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ คือการเพิ่มพูนปัญญา ซึ่งเป็นขุมพลังของความ คิดสร้างสรรค์ และยกระดับศักยภาพให้สูงขึ้น

ปัญญาเกิดจากความคิดแบบคาย ความคิดแบบคายเกิดจากความรู้พื้นฐาน และการลงมือปฏิบัติ การปฏิบัติต้องมีการฝึกทักษะพื้นฐาน โดยผู้ฝึกจะต้องรู้คุณค่าที่แท้จริง และมีทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องที่ฝึก ดังนั้นองค์ประกอบ ๕ ประการที่นำไปสู่การเพิ่มพูนปัญญา ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ทักษะพื้นฐาน ความคิดแบบคาย การแสดงออกหลากหลาย คุณค่า และทัศนคติที่แท้จริง

การพัฒนาปัญญา มิใช่กระบวนการที่มีขั้นตอนตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องโยงใยกันเป็นวงจรที่ย้อนกลับมาได้และแต่ละครั้งที่ถูกสร้อยย้อนกลับไปที่จุดใด ระดับความสามารถของจุดนั้นจะเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นสาระสำคัญของทฤษฎีนี้จึงเน้นความเข้าใจที่องค์ประกอบแต่ละอย่างและจัดกระบวนการให้ครบทุกองค์ประกอบ โดยมีสมมติฐานเบื้องต้นว่า มนุษย์ คือผู้มีศักยภาพในการเรียนรู้ มนุษย์คือผู้ฝึกได้และต้องได้รับการฝึก การเรียนการสอนที่มีคุณภาพจึงไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้แต่เพียงอย่างเดียวแต่เป็นการคัดสรรความรู้ที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการนำไปปฏิบัติในสภาพจริง รวมทั้งโอกาสในการใช้ความคิดและการแสดงออกด้วยทฤษฎีนี้ เน้นการแสดงออกที่หลากหลายด้วยเหตุที่มนุษย์มีความสามารถที่หลากหลาย

๒. ความหลากหลายของสติปัญญา

คนแต่ละคนมีความสามารถ หรือความเก่ง แตกต่างกัน และมีรูปแบบการพัฒนาเฉพาะของแต่ละคน สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ส่งผลต่อการพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญาและได้จำแนกความสามารถของคนไว้ ๑๐ ประเภท คือ ด้านภาษา ดนตรี ตรรกและคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึก/ความลึกซึ้งภายในจิตใจ ด้านความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตวิญญาณ และด้านจิตนิยม

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมศักยภาพ ความเก่ง/ความสามารถของผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถเก่งได้หลายด้าน

๓. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

๑. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถ ทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์และทักษะต่างๆ

๒. ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และความสัมพันธ์กับชีวิตจริง เรียนความจริงในตัวเองและความจริงในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

๓. กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรม และประเมินผล

สรุปว่า แนวคิดเรื่องปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ นั้น คือ การคำนึงศักยภาพของมนุษย์ว่าสามารถที่จะเรียนรู้ได้หลากหลายและต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติ และทุกอย่างรอบตัว ให้ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงที่เป็นประโยชน์และความสัมพันธ์กับชีวิตจริง โดยผู้ฝึกจะต้องรู้คุณค่าที่แท้จริงและมีทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องที่ฝึก การพัฒนาเสริมสร้างความสามารถให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

๒.๒.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับสถานะของผู้สอน

พัชราภรณ์ พสุวัต ได้สรุปแนวคิดและการวิจัยของนักการศึกษาที่ได้กล่าวถึงสมรรถภาพในการเป็นครู ประสิทธิภาพของครูคุณลักษณะของครูที่ดีและครูที่ดีไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอนคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ดังนี้

๑. มีบุคลิกภาพดี คือมีรูปร่างท่าทางดี ใบหน้าสะอาด เสื้อผ้าสะอาด เรียบร้อยสุภาพ เหมาะสมกับกาลเทศะ ฟันสะอาด มีอารมณ์ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีกิริยาสุภาพ

๒. มีคุณธรรมและจริยธรรมของครู การแสดงออกในสิ่งที่ควรประพฤติ ปฏิบัติ มีความยุติธรรม มีความตั้งใจสอนนักเรียน มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพครู มีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของครู ดูแลช่วยเหลือ แนะนำครูใหม่ และนิสิตนักศึกษาที่ฝึกสอนด้วยความรัก และมีความเมตตากรุณา ไม่นินทาหรือให้ร้ายต่อผู้อื่น รักษาความลับของนักเรียน อุทิศตนต่ออาชีพครู ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กโดยไม่ปิดบังอำพราง

๓. เป็นผู้ที่มีสมรรถภาพทางด้านวิชาสามัญ วิชาเฉพาะ และวิชาอาชีพครูเป็นอย่างดี โดยเป็นผู้ที่มีสมรรถภาพในด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา มีสมรรถภาพในการสอนเป็นอย่างดี โดยนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน และสภาพสังคม มีเทคนิคในการสอนนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็ว มีความสามารถในการนำวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ตลอดจนนำผลมาปรับปรุงการสอน และสามารถทำการศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล

๔. สมรรถภาพในการเตรียมการสอน คือ มีการเตรียมล่วงหน้าเกี่ยวกับหนังสือแบบเรียน ตำรา เอกสาร และวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งมีการเขียนวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและเนื้อหาวิชา

๕. สมรรถภาพในการดำเนินการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีลำดับขั้นตอนการสอนชัดเจน รู้จักจับจุดสำคัญมาอธิบายให้เข้าใจ มีความรู้ด้านวิธีสอน รู้จักใช้อุปกรณ์การสอน มีความสามารถดัดแปลงการสอนให้เหมาะสม มีการใช้ภาษาที่ชัดเจน ไม่วกวน สามารถสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนได้ดี มีอารมณ์ขัน มีวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ทำให้นักเรียนเกิดกำลังใจ เกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ เน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจริยธรรม หรือด้านความคิดสร้างสรรค์ และมีการสรุปบทเรียน ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้

๖. สมรรถภาพในการมีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้ดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม รักษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนเป็นผู้ที่

สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน และร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยความเสียสละและรับผิดชอบ

๓. สมรรถภาพในด้านการพัฒนาตนเอง โดยรู้จักเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูด้วยการ ค้นคว้าที่เกี่ยวข้องกับวิชาการศึกษาและใช้การสังเกต เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน^{๒๕}

ชำนาญ นิสารัตน์ กล่าวไว้ใน “การสอนศีลธรรมในโรงเรียน” ว่า การสอนศีลธรรมมี จุดมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ

๑. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องศีลธรรมและศาสนาอย่างถูกต้อง

๒. ให้นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจไปประพฤติปฏิบัติ

ในจุดมุ่งหมายข้อ ๑ เป็นการสอนให้รู้ ทางศาสนาเรียกว่า “ปริยัติธรรม” ข้อ ๒ เป็นการ อบรมให้มี ทางศาสนาเรียกว่า “ปฏิบัติธรรม”

การสอนให้รู้เป็นหน้าที่ของครูศีลธรรม ส่วนการอบรมให้มีเป็นหน้าที่ของครูทุกคน จะต้องช่วยกัน^{๒๖}

คำหมาน คนไค (นามแฝง) กล่าวไว้ใน “๑๘๘ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ” ว่า พื้นฐาน การเป็นครูเป็นเรื่องของคุณสมบัติส่วนตัว หรือสิ่งที่มีอยู่ในตัวตนของครู เช่น ความเชื่อ ความคิด จิตใจ นิสัย รูปลักษณ์และการแสดงออกในทางบวกต่อศิษย์ หรือผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็น มิตรที่ดี หรือ “กัลยาณมิตรภาพ” ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ นอกจากความ เป็นมิตรที่ดีแล้ว พื้นฐานทางจิตใจอีกประการหนึ่งคือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ได้แก่ ความรักและ เมตตา ความเห็นอกเห็นใจและต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจ และความสามารถแสดงออก ซึ่งจิตวิญญาณของความเป็นครูได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลใดปราศจากพื้นฐานเหล่านี้ แม้ว่าจะมี ความรู้และทักษะทางวิชาชีพมากมายเพียงใด ก็ยากจะเป็นครูที่ดีมีคุณภาพได้^{๒๗}

ธีรศักดิ์ อัครบวร กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ใน “ความเป็นครูไทย” ว่า

^{๒๕} พัทธกรณ์ พสุวัต , “การศึกษาสมรรถภาพความเป็นครูของนักศึกษาฝึกสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง”, โครงการวิจัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัย รามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕ - ๒๐.

^{๒๖} ชำนาญ นิสารัตน์, การสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มิตรครู ๑๖ (สิงหาคม ๒๕๑๒) อ้างถึง ประดิษฐ์ พรหมเสนา "การนำวิธีสอนในสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา", วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐.

^{๒๗} คำหมาน คนไค (นามแฝง) , ๑๘๘ กระบวนท่าของครูมืออาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔) , หน้า ๑๓-๑๔.

๑. ภูมิรู้ ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัวที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถด้านวิชาการที่จะสอน ตลอดจนการเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ๆ เป็นต้น ภูมิรู้อีกประการหนึ่งคือ การสอนดีและปกครองดี สามารถอธิบายได้รวบรัดชัดเจน สอนสนุก ทำเรื่องที่ยากให้เข้าใจได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย เป็นต้น

๒. ภูมิธรรม ได้แก่ การประพฤติดี เว้นจากอบายมุขทั้งปวง กระทำแต่สิ่งที่ดีที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ ครูต้องมีจรรยาบรรณและคุณธรรมสูง ซื่อสัตย์ เสียสละ มีเมตตากรุณา ยุติธรรม และมานะอดทน เป็นต้น

๓. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี รูปร่างท่าทางดี แต่งกายสะอาดเรียบร้อย พุดจาไพเราะ นุ่มนวล นาเสียงชัดเจน มีลักษณะเป็นผู้นำ และยังต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น^{๓๒}

พระมหาดิศร ถิรสีโล ได้กล่าวถึงหลักการการพัฒนามุขลักษณะของบุคคลไว้ใน “คุณธรรมสำหรับครู” ว่า

๑. การวิเคราะห์ตนเอง (Self Analysis) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบตัวเองว่ามีสิ่งดีหรือสิ่งใดบกพร่องแล้วก็ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมเพิ่มพูนต่อไป

๒. การปรับปรุงตนเอง (Self Improvement) หมายถึงการวิเคราะห์ตนเองเป็นเบื้องต้นนั้นก็ต้องฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเหตุผล

๓. การฝึกตนเอง (Self Training) หมายถึง การหมั่นฝึกฝนปฏิบัติตนเป็นประจำให้เกิดเป็นนิสัย การฝึกตนเองจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความจริงใจ

๔. การประเมินผล (Self Evaluation) หมายถึง การสำรวจตรวจสอบครั้งสุดท้ายหลังจากได้กระทำตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้ หรือตั้งใจไว้แล้ว^{๓๓}

^{๓๒} ชีรศักดิ์ อัครบวร, *ความเป็นครูไทย*, (กรุงเทพมหานคร: ก.พลพิมพ์ (1996) จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๓๕.

^{๓๓} พระมหาดิศร ถิรสีโล, *คุณธรรมสำหรับครู*, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๖.

๒.๒.๖ ทฤษฎีของนักวิชาการในทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงค้นพบสิ่งที่เป็นจริง หรือ สัจธรรมที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติและทรงสั่งสอนให้มนุษย์ให้พ้นทุกข์ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ คือ ศาสนธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ถือว่าเป็นแก่นแท้ของศาสนา ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ศาสนพิธี และศาสนบุคคล ถือเป็นเปลือก หรือ กระจังของศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและยึดถือปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ธรรมจริยา ความหมายของธรรมจริยา แปลว่า ความประพฤติธรรม ธรรมจริยา เป็นคำสมาสมาจากคำว่า ธรรม กับ จริยา ส่วนคำว่าจริยา แปลว่า ความประพฤติ กิริยาอาการที่ปฏิบัติ รวมความแล้วธรรมจริยาจึงหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตนที่อยู่ในคุณงามความดี หรือการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าโดยเฉพาะสังคัมภีร์ได้ยึดมั่นหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยตลอดมา ทำให้สังคัมภีร์มีความสงบสุข และเกิดความมั่นคงทางสังคม

พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะของการศึกษาว่า การศึกษา คือ “การฝึกฝนพัฒนาตน การฝึกฝนพัฒนาเป็นตัวหลักเป็นตัวของการศึกษา” การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว ก็เอาคุณสมบัติที่ดีมี ซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. ความเชื่อ ความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนาคนนั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้ออกมาอย่างเต็มที่ และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

๒. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเอง และความพร้อมความสามารถในการที่จะตอบรับสิ่งภายนอก^{๓๔}

ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การหล่อหลอมจิตลักษณะของมนุษย์ ถึงแม้มีรูปร่างเป็นของคนเหมือนกัน แต่จิตลักษณะของมนุษย์แตกต่างกันมากกว่าความแตกต่างของความรู้ปรากฏวัตถุที่มีอยู่ในโลกเสียอีก จิตลักษณะกำเนิดการรับรู้ การแปลผลสิ่ง

^{๓๔} พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑ - ๕๒.

รับรู้ความรู้สึก ความคิดและความประพฤติกกรรม การศึกษาจึงกำหนดชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ ความรู้สึก สุข ทุกข์ และความรู้สึกของเราต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม หรือสรุปอีกอย่างว่ามนุษย์เป็นอยู่อย่างไร เพราะการศึกษา^{๓๕}

พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการ ทัศนศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์และเป็นกระบวนการทัศนในรูปของการจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียน ที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบวน (Non formal) และไม่เป็นทางการ หรือตามอัธยาศัย (Informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา^{๓๖}

สรุปแล้วความหมายของคำว่า พระพุทธศาสนากับการศึกษา ก็คือ การเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภูมิธรรม และสมรรถนะในการดำรงชีวิตของคนในประชาคม ในระดับครอบครัวขึ้นมาถึงประชาคมท้องถิ่น จนกระทั่งการดำรงชีวิตในสังคมระดับชาติ โดยอาศัยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือหลักของไตรสิกขา อันได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นเครื่องช่วยจรรโลงชีวิต อันเป็นเหมือนเข็มทิศชี้แนวทาง

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสรุปถึงจุดหมายแห่งการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษา มีหน้าที่พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือการศึกษาต้องสร้างสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning society) ขึ้นมาให้จงได้ มนุษย์ที่พัฒนาแล้วจะเป็นฐานสำหรับการพัฒนาทุกส่วนของประเทศ ซึ่งรวมทั้งเศรษฐกิจ ฐานความรู้ และเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว หมายถึงคนที่มีภาวนา ๔ ได้แก่ กาย ภาวนา สติภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เทียบได้กับจุดศูนย์กลางของยูเนสโก การจัดการศึกษาที่

^{๓๕} ประเวศ วะสี, ศ.นพ., พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓.

^{๓๖} พระครูวินัยธรประจักษ์ จกกรมโม (จำปาทอง), กระบวนการเรียนรู้แบบ “อริยสัจ ๔.” ของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง, (สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตนโอพเชท, ๒๕๔๕) หน้า ๓๕ - ๓๖.

จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องยึดหลักอริยฐานธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา สัจจะ จาคะ และสันติ^{๓๗}

๒.๒.๑ หลักแห่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้า

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วนั้น ถือว่าเป็นคำสั่งสอนอันแท้จริงที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ พระองค์เป็นเพียงแต่ผู้ค้นพบเท่านั้น แล้วนำมาเปิดเผยให้ทราบทั่วว่า หลักธรรมคือความจริงเหล่านี้คงมีอยู่ตามธรรมชาติไม่ได้สูญหายไปไหนเป็นความจริงตลอดเวลาทุกหมู่เหล่า ความจริงอันนี้คือความจริงแท้เหมือนที่ทรงตรัสไว้ในธัมมนิยามสูตรว่า “ธรรมชาติ คือ ความจริง ธรรมนิยาม คือการกำหนดหมายความเป็นธรรมจิตตา คือความดำรงอยู่ของความจริงเป็นสิ่งที่มิได้อยู่โดยตัวเอง”

พระพุทธองค์ได้ทรงสอนมนุษย์มากมาย มีมนุษย์หลายคนได้รับประโยชน์จากการสอนธรรมของพระองค์ บางคนถึงกับยอมสละบ้าน สละทรัพย์สมบัติ บุตร ภรรยา บวชเป็นภิกษุในพระธรรมวินัยของพระองค์ ซึ่งการที่พระองค์นำหลักธรรมที่ตรัสรู้ขึ้นมาสั่งสอนทั่วไป ก็เพราะมีจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน ๓ ประการด้วยกัน คือ

๑. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์รู้แล้วเห็นแล้ว เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอนพระองค์ก็จะไม่ทรงสอนสิ่งนั้น จะสอนแต่เฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เหมือนบิดา มารดา แม้มีทรัพย์มาก แต่จะให้ทรัพย์แก่บุตรตามสมควรแก่วัยและความจำเป็นเท่านั้น

๒. ทรงมีความมุ่งหวังเพื่อให้ผู้ฟังตรึกระงับตามเห็นจริงได้ ได้แก่ ทรงแสดงมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอจะตรองตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง การสอนที่ไม่ยากและไม่ยากจนเกินไปจนไม่ต้องนึกตรึกระงับ แต่สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา

๓. ทรงสอนให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการสอนในเชิงปฏิบัติ สามารถจะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตนๆ ทรงเน้นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระองค์ เพื่อประโยชน์ของผู้ปฏิบัติว่าเป็นการบูชาพระองค์อย่างยิ่งดังเช่น ที่ตรัสกับพระอานนทว่า “การทำบูชาตถาคตด้วยดอกไม้ของหอมนั้น ไม่ชื่อว่า บูชาเลย แต่ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ผู้นั้นแหละได้ชื่อว่าบูชาตถาคตอย่างยิ่ง”^{๓๘}

^{๓๗} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทิศทางการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

^{๓๘} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐ / ๕๖๕/๓๕๖.

ในการสอนธรรมะสำหรับพระพุทธองค์แล้ว ได้ทรงมองเห็นถึงระดับสติปัญญาของมนุษย์ว่ามี ๔ ระดับด้วยกัน จึงต้องสอนธรรมตามความเหมาะสมกับสติปัญญาของแต่ละบุคคลไป โดยคำนึงถึงผู้ฟังเป็นสำคัญ หลักการสอนโดยทั่วไปแล้วมี ๒ ประการ คือ

๑. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน พระองค์จะสอนธรรมให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลหรือประเภทของบุคคล นอกจากนั้นทรงคำนึงถึงความพร้อมว่ามีความสุกงอมแห่งญาณอินทรีย์มากน้อยเพียงใด อันนี้จะทรงพิจารณาเป็นรายๆ ไป เมื่อได้เวลาแล้วทรงคิดว่าควรจะสอนในลักษณะใดดี เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนและได้ผลจริง

๒. เกี่ยวกับการสอน ในเรื่องนี้พระองค์จะสร้างสิ่งโน้มน้าวจิตใจก่อนแล้วจึงเข้าสู่เนื้อหาที่หลัก แล้วจะทรงเริ่มสนทนากับผู้ที่มาพบด้วยเรื่องที่เข้าใจรู้อยู่แล้ว หรือเรื่องที่เขาสงสัยอยู่ขณะนั้น แล้วพระองค์ยังทรงสอนภิกษุผู้ธรรมดึกอีกว่าควรตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในใจก่อนที่จะแสดงธรรมคือ

๑) จักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึงแสดงธรรมไปตามเนื้อหาสาระ เช่น เรื่องทานกถา สิกขา กถา เป็นต้น ไม่ตัดลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒) จักแสดงธรรมอ้างเหตุ หมายถึงชี้แจง โดยยกเหตุผลมาแสดงให้เห็นให้เข้าใจ มีการยกตัว อย่างมาเปรียบเทียบ เพื่อเข้าใจง่ายขึ้น

๓) จักแสดงธรรมอาศัยความเอ็นดู โดยมุ่งแสดงธรรมด้วยจิตที่มีความเมตตาหวังอนุเคราะห์แก่ผู้อื่น

๔) จักไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่อำภิส

๕) จักไม่แสดงธรรมกระทบตนและกระทบผู้อื่น^{๓๕}

การสอนธรรมของพระพุทธเจ้า มีลักษณะเฉพาะพระองค์เอง ทรงประกาศธรรมหรือทำการสอนในท่ามกลางความเจริญของศาสนาอื่นๆ หลายศาสนาในสมัยนั้น โดยวิธีการดังนี้ คือ

๑) การสอนโดยวิธีเอ็กสติกัลลักษณะ ได้แก่ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรเจริญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ

๒) ทรงสอนโดยวิธีปฏิปจฉาลักษณะ คือ ทรงย้อนถาม เสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

๓) ทรงสอนโดยวิธีวิภาษลักษณะ คือ ทรงแยกแยะประเด็นให้ชัดเจน เช่น เรื่องที่ทรงแสดงแก่ อภิษราชกุมาร

๔) ทรงสอนโดยรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือยังไม่ทรงตอบเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์ หรือยังไม่ได้เวลา^{๔๐}

^{๓๕} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๕/๒๖๓.

^{๔๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๕๑.

๒.๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวัดและการประเมินผล

ความหมายและความสำคัญของการวัดและประเมินผล^{๔๑}

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดระดับของการดำเนินงานไว้เป็น ๔ ระดับ คือ การวัดและประเมินระดับชั้นเรียน การวัดและประเมินระดับสถานศึกษา การวัดและประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา การวัดและประเมินระดับชาติ ระดับที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้อ่านมากที่สุด และเป็นหัวใจของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ผู้เรียน คือ การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน

คำศัพท์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในชั้นเรียนมีความหมายแตกต่างกัน แต่บางคนนำมาใช้ในความหมายเดียวกัน ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันจึงให้นิยามคำศัพท์ต่างๆ ไว้ดังนี้

การวัด (Measurement) หมายถึง การกำหนดตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน การจะได้มาซึ่งตัวเลขนั้น อาจต้องใช้เครื่องมือวัดเพื่อให้ได้ตัวเลขที่สามารถแทนคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการวัด เช่น ไม่บรรทัดวัดความกว้างของหนังสือได้ ๓.๕ นิ้ว ใช้เครื่องชั่งวัดน้ำหนักของเนื้อหมูได้ ๐.๕ กิโลกรัม ใช้แบบทดสอบวัดความรู้ในวิชาภาษาไทยของเด็กชายแดงได้ ๔๒ คะแนน เป็นต้น

การประเมิน (Assessment) หมายถึง กระบวนการเก็บข้อมูล ตีความ บันทึก และใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบของผู้เรียน ที่ทำในการงาน/ชิ้นงาน ว่าผู้เรียนรู้อะไร สามารถทำอะไรได้ และจะทำต่อไปอย่างไรด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

การประเมินค่า/การตัดสิน (Evaluation)^{๔๒} หมายถึง การนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดหลาย ๆ อย่างมาเป็นข้อมูลในการตัดสินผลการเรียน โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (Criteria) ที่สถานศึกษากำหนดเพื่อประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความเก่งหรืออ่อนเพียงใด บรรลุเป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด ซึ่งก็คือการสรุปผลการเรียนนั่นเอง

^{๔๑} เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๑ – ๘๘.

^{๔๒} เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, หน้า ๘๑ – ๘๘.

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในชั้นเรียน^{๔๓} (Classroom Assessment) หมายถึง กระบวนการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ ตีความ บันทึกข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการโดยการดำเนินการดังกล่าวเกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการจัดการเรียนการสอน นับตั้งแต่ก่อนการเรียนการสอนระหว่างการเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด นำผลที่ได้มาตีค่าเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดในตัวชี้วัดของมาตรฐานสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร ข้อมูลที่ได้ก็นำไปใช้ในการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับความก้าวหน้า จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงให้แก่ผู้เรียน การตัดสินผลการเรียนรู้รวบยอดในเรื่อง หรือหน่วยการเรียนรู้หรือในรายวิชาและการวางแผน ออกแบบการจัดการเรียนการสอนของครูโดยผลที่ได้จากการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในชั้นเรียนจะเป็นข้อมูลสะท้อนให้ผู้สอนทราบถึงผลการจัดการเรียนการสอนของตนและพัฒนาการของผู้เรียน ดังนั้น ข้อมูลที่เกิดจากการวัดและประเมินที่มีคุณภาพเท่านั้นจึงจะสามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นประโยชน์ ตรงตามเป้าหมาย และคุ้มค่าต่อการปฏิบัติงาน ผู้สอนต้องดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพจริง จะได้นำไปกำหนดเป้าหมายและวิธีการพัฒนาผู้เรียน ผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักการ แนวคิด วิธีดำเนินงานในส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ เพื่อสามารถนำไปใช้ในการวางแผนและออกแบบการวัดและประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานการประเมินผลการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่มีความถูกต้องยุติธรรม เชื่อถือได้ มีความสมบูรณ์ ครอบคลุมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๕๑

หากการวัดและประเมินการเรียนรู้ไม่มีคุณภาพ จะทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องขาดข้อมูลสำคัญในการสะท้อนผลการดำเนินการจัดการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ต้นสังกัดส่วนกลาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดข้อมูลสำคัญในการสะท้อนผลและสภาพความสำเร็จเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมาย ส่งผลให้การวางแผนกำหนดทิศทางการพัฒนาผู้เรียนระยะต่อไป ไม่สามารถสร้างความมั่นใจได้ว่าจะสอดคล้องกับสภาพปัญหา และมีความเหมาะสมกับระดับความสำเร็จของการพัฒนาผู้เรียนในระยะที่ผ่านมา

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑ – ๘๘.

ประเภทของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้^{๔๔}

การทราบว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบ่งประเภทเป็นอย่างไรบ้างจะช่วยให้ผู้สอนออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนยิ่งขึ้น ในที่นี้ได้นำเสนอประเภทของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ดังนี้

๑. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จำแนกตามขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ก่อนเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียน มี ๔ ประเภท ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบทบาท จุดมุ่งหมาย และวิธีการวัดและประเมิน ดังนี้

๑.๑ การประเมินเพื่อจัดวางตำแหน่ง (Placement Assessment) เป็นการประเมินก่อนเริ่มเรียนเพื่อต้องการข้อมูลที่แสดงความพร้อม ความสนใจ ระดับความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนเพื่อให้ผู้สอนนำไปใช้กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ วางแผน และออกแบบกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนทั้งรายบุคคล รายกลุ่ม และรายชั้นเรียน

๑.๒ การประเมินเพื่อวินิจฉัย (Diagnostic Assessment) เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อค้นหาผู้เรียนรู้อะไรมาบ้างเกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียน สิ่งที่มีมาก่อนนี้ถูกต้องหรือไม่ จึงเป็นการใช้ในลักษณะประเมินก่อนเรียน นอกจากนี้ยังใช้เพื่อหาสาเหตุของปัญหาหรืออุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลที่มักจะเป็นเฉพาะเรื่อง เช่น ปัญหาการออกเสียงไม่ชัด แล้วหาวิธีปรับปรุงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและเรียนรู้ขั้นต่อไป วิธีการประเมินใช้ได้ทั้งการสังเกต การพูดคุย สอบถาม หรือการใช้แบบทดสอบก็ได้

๑.๓ การประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Assessment for Learning) ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดการเรียนการสอน โดยมิใช่ใช้แค่การทดสอบระหว่างเรียนเป็นระยะ ๆ อย่างเดียว แต่เป็นการที่ครูเก็บข้อมูลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไม่เป็นทางการด้วย ขณะที่ให้ผู้เรียนทำภาระงานตามที่กำหนด ครูสังเกต ซักถาม จดบันทึก แล้ววิเคราะห์ข้อมูลว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่ จะต้องให้ผู้เรียนปรับปรุงอะไร หรือผู้สอนปรับปรุงอะไร เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ตามมาตรฐาน/ตัวชี้วัด การประเมินระหว่างเรียนดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การให้ข้อเสนอแนะข้อสังเกตในการนำเสนอผลงาน การพูดคุยระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล การสัมภาษณ์การวิเคราะห์ผลการสอบ เป็นต้น

๑.๔ การประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ (Summative Assessment) มักเกิดขึ้นเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามตัวชี้วัด และยังใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบกับประเมินก่อนเรียน ทำให้ทราบพัฒนาการของผู้เรียน การประเมินสรุปผลการเรียนรู้ยังเป็นการตรวจสอบของผู้เรียนตอนปลายปี/ปลายภาคอีกด้วย การประเมินสรุปผลการเรียนรู้

^{๔๔} เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, หน้า ๘๑ – ๘๘.

ใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินได้อย่างหลากหลาย โดยปกติมักดำเนินการอย่างเป็นทางการมากกว่า การประเมินระหว่างเรียน^{๔๕}

๒. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จำแนกตามวิธีการแปลความหมายผลการเรียนรู้^{๔๖}
มี ๒ ประเภทที่แตกต่างกันตามลักษณะการแปลผลคะแนน ดังนี้

๒.๑ การวัดและประเมินแบบอิงกลุ่ม (Norm-Referenced Assessment) เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำเสนอผลการตัดสินความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบกันเองภายในกลุ่มหรือในชั้นเรียน

๒.๒ การวัดและประเมินแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-Referenced Assessment) เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำเสนอผลการตัดสินความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้^{๔๗}

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบ ยุทธวิธี และเครื่องมือประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยทั่วไปมีจุดมุ่งหมาย ๓ ประการ คือ เพื่อรู้จักผู้เรียน เพื่อประเมินวิธีเรียนของผู้เรียน และเพื่อประเมินพัฒนาการของผู้เรียน ผู้สอนสามารถเลือกใช้หรือคิดค้นวิธีการวัดและประเมินผลให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการ ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบเป็นทางการ (Formal Assessment) เป็นการได้มาซึ่งข้อมูลผลการเรียนรู้ที่นิยมใช้กันมาแต่ดั้งเดิม เช่น วัดและประเมินโดยการทดสอบ และใช้แบบสอบหรือแบบวัด (Test) ที่ครูสร้างขึ้น โดยการเก็บข้อมูลดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ในการวัดและประเมินที่ได้ผลเป็นคะแนนและนำไปใช้ในการเปรียบเทียบ เช่น เปรียบเทียบระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน เพื่อดูพัฒนาการหรือใช้เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ เมื่อสิ้นสุดการสอนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชา

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบเป็นทางการเหมาะสำหรับการประเมินเพื่อตัดสิน มากกว่าที่จะใช้เพื่อประเมินพัฒนาการผู้เรียน หรือเพื่อหาจุดบกพร่องสำหรับนำไปปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนอย่างไรก็ตาม

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลผลการเรียนรู้แบบเป็นทางการ ที่ให้ข้อมูลสารสนเทศในเชิงปริมาณมีข้อสังเกตที่ผู้สอนต้องระมัดระวังในการนำไปใช้ เพื่อให้ได้ผลการเรียนรู้

^{๔๕} เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, หน้า ๘๑ – ๘๘.

^{๔๖} อ้างแล้ว.

^{๔๗} เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, หน้า ๘๑ – ๘๘.

ที่มีคุณภาพ เป็นตัวแทนของระดับความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน คือข้อมูลต้องได้มาจากวิธีการวัดที่ถูกต้อง เหมาะสมกับลักษณะข้อมูล เครื่องมือวัดและประเมินผลมีความเที่ยงตรง (Validity) หมายถึง สามารถวัดได้ตรงตามสิ่งที่ต้องการวัดและมีความเชื่อมั่น (Reliability) หมายถึง ผลการวัดมีความคงเส้นคงวา เมื่อมีการวัดซ้ำโดยใช้เครื่องมือคู่ขนานหรือเมื่อวัดในระยะเวลาใกล้เคียงกัน และวิธีการวัดมีความโปร่งใสสามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้ (Acceptable)

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบไม่เป็นทางการ (Informal Assessment) เป็นการได้มาซึ่งข้อมูลผลการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นรายบุคคล จากแหล่งข้อมูลหลากหลายที่ผู้สอนเก็บรวบรวมตลอดเวลาวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาความพร้อมและพัฒนาการของผู้เรียน ปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสม และแก้ไขปัญหาการเรียนรู้อันของผู้เรียน ลักษณะของข้อมูลที่ได้ นอกเหนือจากตัวเลขหรือข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว อาจเป็นข้อมูลบรรยายลักษณะพฤติกรรมที่ผู้สอนเฝ้าสังเกต หรือผลการเรียนรู้ในลักษณะคำอธิบายระดับพัฒนาการ จุดแข็งจุดอ่อน หรือปัญหาของผู้เรียนที่พบจากการสังเกต สัมภาษณ์ หรือวิธีการอื่น ๆ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ ผลการเรียนรู้ด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน ผลการพัฒนา พฤติกรรมตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั้น มีความเหมาะสมกับวิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบไม่เป็นทางการนี้ ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ช่วยให้ผู้สอนเข้าใจพฤติกรรมของผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้งกว่าการประเมินแบบเป็นทางการ และเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์และบริบทวิธีการประเมินแบบต่าง ๆ ที่ผู้สอนสามารถเลือกใช้ได้ มีดังต่อไปนี้

๑. การสังเกตพฤติกรรม เป็นการเก็บข้อมูลจากการดูการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน โดยไม่ขัดจังหวะการทำงานหรือการคิดของผู้เรียน การสังเกตพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ทำได้ตลอดเวลา แต่ควรมีกระบวนการและจุดประสงค์ที่ชัดเจนว่าต้องการประเมินอะไร โดยอาจใช้เครื่องมือ เช่น แบบมาตราประมาณค่า แบบตรวจสอบรายการ สมุดจดบันทึก เพื่อประเมินผู้เรียนตามตัวชี้วัด และควรสังเกตหลายครั้ง หลายสถานการณ์หลายช่วงเวลาเพื่อจัดความลำเอียง

๒. การสอบปากเปล่า เป็นการให้ผู้เรียนได้แสดงออกด้วยการพูด ตอบประเด็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามมาตรฐาน ผู้สอนเก็บข้อมูล จดบันทึก รูปแบบการประเมินนี้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรงสามารถมีการอภิปรายโต้แย้ง ขยายความ ปรับแก้ไขความคิดกันได้ มีข้อที่พึงระวัง คือ อย่าเพ่งจับความคิดขณะที่ผู้เรียนกำลังพูด

๓. การพูดคุย เป็นการสื่อสาร ๒ ทางอีกประเภทหนึ่ง ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน สามารถดำเนินการเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้ โดยทั่วไปมักใช้อย่างไม่เป็นทางการเพื่อติดตามตรวจสอบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพียงใด เป็นข้อมูลสำหรับพัฒนา วิธีการนี้อาจใช้เวลา แต่มีประโยชน์ต่อการ

ค้นหา วินิจฉัยข้อปัญหา ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ ที่อาจเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเรียนรู้ เช่น วิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เป็นต้น

๔. การใช้คำถาม การใช้คำถามเป็นเรื่องปกติมากในการจัดการเรียนรู้ แต่ข้อมูลงานวิจัยบ่งชี้ว่าคำถามที่ครูใช้เป็นด้านความจำ และเป็นเชิงการจัดการทั่ว ๆ ไปเป็นส่วนใหญ่ เพราะถามง่าย แต่ไม่ท้าทายให้ผู้เรียนต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง การพัฒนาการใช้คำถามให้มีประสิทธิภาพแม้จะเป็นเรื่องที่ยาก แต่สามารถทำได้ผลรวดเร็วขึ้น หากผู้สอนมีการเปลี่ยนแปลงวิธีประเมินในชั้นเรียน โดยทำการประเมินเพื่อพัฒนาให้เข้มข้น

๕. การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ (Journals) เป็นรูปแบบการบันทึกการเขียนอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเขียนตอบกระทู้ หรือคำถามของครู ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับความรู้ ทักษะที่กำหนดในตัวชี้วัด การเขียนสะท้อนการเรียนรู้ นอกจากทำให้ผู้สอนทราบความก้าวหน้าในผลการเรียนรู้แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือประเมินพัฒนาการด้านทักษะการเขียนได้อีกด้วย

๖. การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) เป็นวิธีการประเมินงานหรือกิจกรรมที่ผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนปฏิบัติงานเพื่อให้ทราบถึงผลการพัฒนาของผู้เรียน การประเมินลักษณะนี้ ผู้สอนต้องเตรียมสิ่งสำคัญ ๒ ประการ คือ ภาระงาน (Tasks) หรือกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติ เช่น การทำโครงการ/โครงงาน การสำรวจ การนำเสนอ การสร้างแบบจำลอง การท่องปากเปล่า การสาธิต การทดลองวิทยาศาสตร์การจัดนิทรรศการ การแสดงละคร เป็นต้น และเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubrics) การประเมินการปฏิบัติ อาจจะปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะงานหรือประเภทกิจกรรม

๗. การประเมินด้วยแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) แฟ้มสะสมงานเป็นการเก็บรวบรวมชิ้นงานของผู้เรียนเพื่อสะท้อนความก้าวหน้าและความสำเร็จของผู้เรียน เช่น แฟ้มสะสมงานที่แสดงความก้าวหน้าของผู้เรียน ต้องมีผลงานในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผู้เรียน หากเป็นแฟ้มสะสมงานดีเด่นต้องแสดงผลงานที่สะท้อนความสามารถของผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องแสดงความคิดเห็นหรือเหตุผลที่เลือกผลงานนั้น เก็บไว้ตามวัตถุประสงค์ของแฟ้มสะสมงานแนวทางในการจัดทำแฟ้มสะสมงาน

๘. การวัดและประเมินด้วยแบบทดสอบ เป็นการประเมินตัวชี้วัดด้านการรับรู้ข้อเท็จจริง (Knowledge) ผู้สอนควรเลือกใช้แบบทดสอบให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวัดและประเมินนั้น ๆ เช่น แบบทดสอบเลือกตอบ แบบทดสอบถูก-ผิด แบบทดสอบจับคู่ แบบทดสอบเติมคำ แบบทดสอบความเรียง เป็นต้น ทั้งนี้ แบบทดสอบที่จะใช้ต้องเป็นแบบทดสอบที่มีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง (Validity) และเชื่อมั่นได้ (Reliability)

๕. การประเมินด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิด เป็นการประเมินคุณธรรม จริยธรรมคุณลักษณะ และเจตคติ ที่ควรปลูกฝังในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการวัดและประเมินผลเป็นลำดับขั้นจากต่ำสุดไปสูงสุด

การวัดและประเมินผลด้านจิตพิสัย ควรใช้การสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติเป็นหลัก และสังเกตอย่างต่อเนื่องโดยมีการบันทึกผลการสังเกต ทั้งนี้ อาจใช้เครื่องมือการวัดและประเมินผล เช่น แบบมาตราประมาณค่าแบบตรวจสอบรายการ แบบบันทึกพฤติกรรม แบบรายงานพฤติกรรมตนเอง เป็นต้น

นอกจากนี้ อาจใช้แบบวัดความรู้และความรู้สึกเพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม เช่น แบบวัดความรู้โดยสร้างสถานการณ์เชิงจริยธรรม แบบวัดเจตคติ แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นต้น

๑๐. การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน จึงควรใช้การประเมินการปฏิบัติ (Performance Assessment) ร่วมกับการประเมินด้วยวิธีการอื่น ภาระงาน (Tasks) ควรสะท้อนสภาพความเป็นจริงหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากกว่าเป็นการปฏิบัติกิจกรรมทั่ว ๆ ไป ดังนั้นการประเมินตามสภาพจริงจะต้องออกแบบการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลไปด้วยกัน และกำหนดเกณฑ์การประเมิน (Rubrics) ให้สอดคล้องหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง

๑๑. การประเมินตนเองของผู้เรียน (Student Self-assessment) การประเมินตนเอง นับเป็นทั้งเครื่องมือประเมินและเครื่องมือพัฒนาการเรียนรู้ เพราะทำให้ผู้เรียนได้คิดใคร่ครวญว่าได้เรียนรู้อะไร เรียนรู้อย่างไร และผลงานที่ทำนั้นดีแล้วหรือยัง การประเมินตนเองจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้การประเมินตนเองของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จได้ดีจะต้องมีเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีเกณฑ์ที่บ่งบอกความสำเร็จของชิ้นงาน/ภาระงาน และมาตรการการปรับปรุงแก้ไขตนเอง

เป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดชัดเจนและผู้เรียนได้รับทราบหรือร่วมกำหนดด้วย จะทำให้ผู้เรียนทราบว่าตนถูกคาดหวังให้รู้อะไร ทำอะไร มีหลักฐานใดที่แสดงการเรียนรู้ตามความคาดหวังนั้น หลักฐานที่มีคุณภาพควรมีเกณฑ์เช่นไรเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้เรียนพิจารณาประเมิน ซึ่งหากเกณฑ์เกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนด้วยจะเป็นการเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การที่ผู้เรียนได้ใช้การประเมินตนเองบ่อย ๆ โดยมีกรอบแนวทางการประเมินที่ชัดเจนนี้ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินได้ค่อนข้างจริงและซื่อสัตย์ คำวิจารณ์ คำแนะนำของผู้เรียนมักจะจริงจังมากกว่าของครู การประเมินตนเองจะเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นหากผู้เรียนทราบสิ่งที่

ต้องปรับปรุงแก้ไขและตั้งเป้าหมายการปรับปรุงแก้ไขของตน แล้วฝึกฝน พัฒนาโดยการดูแลสนับสนุนจากผู้สอนและความร่วมมือของครอบครัว

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินตนเองมีหลายรูปแบบ เช่น การอภิปราย การเขียนสะท้อนผลงานการใช้แบบสำรวจ การพูดคุยกับผู้สอน เป็นต้น

๑๒. การประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment) เป็นเทคนิคการประเมินอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เข้าถึงคุณลักษณะของงานที่มีคุณภาพ เพราะการที่ผู้เรียนจะบอกได้ว่าชิ้นงานนั้นเป็นเช่นไร ผู้เรียนต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนก่อนว่าเขากำลังตรวจสอบอะไรในงานของเพื่อน ฉะนั้น ผู้สอนอธิบายผลที่คาดหวังให้ผู้เรียนทราบก่อนที่จะลงมือประเมิน

การที่จะสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนเข้าใจการประเมินรูปแบบนี้ควรมีการฝึกผู้เรียน โดยผู้สอนอาจหาตัวอย่าง เช่น งานเขียน ให้นักเรียนเป็นกลุ่มตัดสินใจว่าควรประเมินอะไร และควรให้คำอธิบายเกณฑ์ที่บ่งบอกความสำเร็จของภาระงานนั้น จากนั้นให้ผู้เรียนประเมินภาระงานเขียนที่เป็นตัวอย่างนั้นโดยใช้เกณฑ์ที่ช่วยกันสร้างขึ้น หลังจากนั้นครูตรวจสอบการประเมินของผู้เรียนและให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนที่ประเมินเกินจริง^{๔๔}

๒.๓ บริบทโรงเรียนในเขตตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด

๒.๓.๑ ประวัติโรงเรียนบ้านเล้าวิทยาคาร

๑. ข้อมูลทั่วไป

๑.๑ โรงเรียนบ้านเล้าวิทยาคาร ตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๑๓๘ บ้านเล้า หมู่ ๔ ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ ๔๕๐๐๐ โทรศัพท์ ๐-๔๓๖๕-๓๖๐๑ โทรสาร ๐-๔๓๖๕-๓๖๐๑ เว็บไซต์ www.blschool.ac.th

สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ดเขต ๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

๑.๒ เปิดสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ถึง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีเนื้อที่ ๑๒ ไร่

^{๔๔} เอกสารประกอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑, แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓), หน้า ๘๑ - ๘๘ .

๑.๓ มีเขตพื้นที่บริการ ๖ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑)บ้านหนองแก้ว หมู่ที่ ๒ ๒)บ้านเล้าหมู่ที่ ๓ ๓)บ้านเล้า หมู่ที่ ๔ ๔)บ้านคอนก่อ หมู่ที่ ๕ ๕)บ้านหนองคู หมู่ที่ ๕ ๖)บ้านโนนน้อย หมู่ที่ ๑๓

๒. ข้อมูลด้านการบริหาร

๒.๑ ผู้อำนวยการโรงเรียน

ชื่อ – สกุล ผู้บริหาร นายประยูร วรรณาม วุฒิการศึกษาสูงสุด ปริญญาโท สาขา บริหารการศึกษา ดำรงตำแหน่งโรงเรียนตั้งแต่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๑ จนถึง ปัจจุบัน เป็นเวลา ๑ ปี ๖ เดือน

๒.๒ รองผู้อำนวยการโรงเรียน (ที่ได้รับแต่งตั้ง) ๑ คน

ชื่อ – สกุล นายอุเทน แห่่งส้าน วุฒิการศึกษาสูงสุด ป.บัณฑิต สาขา บริหาร การศึกษา

๓. ข้อมูลครู บุคลากร

๓.๑ ครูประจำการ จำนวน ๑๕ คน

๓.๒ ครูอัตราจ้าง จำนวน ๒ คน

๓.๓ ลูกจ้างชั่วคราว (ภารโรง) จำนวน ๑ คน

ประวัติโรงเรียนบ้านเล้าวิทยาการ

โรงเรียนบ้านเล้าวิทยาการ สถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๖๔ อาศัยศาลาวัดบ้านเล้าเป็นสถานที่เรียนใช้ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลโนนรัง มีนายสิงห์ สิริเวช เป็นครูใหญ่

ปี พ.ศ.๒๕๖๕ รัฐบาลได้โอนสังกัดโรงเรียนประชาบาลทั่วประเทศ มาสังกัดองค์การบริหารส่วน จังหวัด กระทรวงมหาดไทย และครูประชาชนในท้องถิ่น ได้จัดหาสมทบทุนสร้างอาคารเรียน ได้เงิน ๖๐,๐๐ บาท และปี พ.ศ.๒๕๖๔ ทางราชการได้อนุมัติเงินงบประมาณ จำนวน ๑๔๐,๐๐๐ บาท เพื่อสร้างอาคารเรียนแบบสามัญ ๐๐๓ กรมสามัญชั้น ๔ ห้องเรียน

พ.ศ.๒๕๖๓ รัฐบาลได้โอนการจัดการศึกษา จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาสังกัด คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ.๒๕๖๕ ได้รับงบประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ก่อสร้างอาคารเรียนแบบ ป.๑ก. พิเศษ ขนาด ๔ ห้องเรียนและได้ทำการรื้อถอนอาคารเรียนหลังเก่าไปสร้างเป็นอาคารชั่วคราว

พ.ศ.๒๕๖๐ ได้รับงบประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท สร้างอาคารเรียนแบบ สปช.๑๐๕/๒๕ ขนาด ๒ ชั้น ๖ ห้องเรียน ใช้ชื่อว่าอาคารเฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา รัชกาลที่ ๕

พ.ศ.๒๕๖๓ โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการ ขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ มีนักเรียนครั้งแรก ๕๒ คน

พ.ศ.๒๕๓๕ ได้รับงบประมาณ ๑,๔๓๕,๐๐๐ คน สร้างอาคารเรียนแบบ สปข.๑๐๕/๒๕ จำนวน ๑ ชั้น ๔ ห้องเรียน

พ.ศ.๒๕๓๖ ได้รับงบประมาณ ๑,๑๕๕,๐๐๐ บาท สร้างอาคารอเนกประสงค์แบบ สปข. ๒๐๕/๒๖

พ.ศ.๒๕๔๑ ได้รับงบประมาณ ๓,๒๓๐,๐๐๐ บาท สร้างอาคารเรียนแบบ สปข. ๒/๒๘ ขนาด ๓ ชั้น ๕ ห้องเรียน

พ.ศ.๒๕๔๓ ได้รับงบประมาณ ๖๔,๕๐๐ บาท ซ่อมเปลี่ยนหลังอาคารเรียนแบบ ป.๑๓.พิเศษและซ่อมเปลี่ยนบำรุงประตูอาคารเรียนแบบ สปข.๑๐๕/๒๕

พ.ศ.๒๕๔๔ ได้รับงบประมาณ ๓๘,๐๐๐ บาท ซ่อมพื้นล่างอาคารเรียนแบบ ๐๐๓ กรมสามัญและในปีเดียวกันนี้ได้รับงบประมาณสร้างส้วมแบบ สปข.๖๐๑/๒๕ จำนวน ๑ หลัง

พ.ศ.๒๕๔๖ ได้โอนสังกัดจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านเล้าวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต ๑ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารโรงเรียน คือ นาย ประยูร วรรณาม จัดการศึกษา ๒ ระดับ คือ ระดับประถมศึกษาขั้นพื้นฐาน (มัธยมศึกษาปีที่ ๓) จัดการเตรียมความพร้อมนักเรียนก่อนระดับประถมศึกษาตามหลักสูตรปฐมวัย พ.ศ.๒๕๔๖ และจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา พ.ศ.๒๕๔๔ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑

๑. การกิจของโรงเรียน

ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคม มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความเจริญทางด้านวิชาการ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศมากขึ้น สภาพความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพ และทันต่อสถานการณ์ โรงเรียนจึงมีภารกิจในการจัดการศึกษา ๓ ระดับ คือ

๑.ระดับก่อนประถมศึกษา จัดการศึกษาตามหลักสูตรระดับก่อนประถม พ.ศ. ๒๕๕๑ รับเด็กอายุ ๔ -๕ ปี เพื่อเข้ารับการพัฒนาทุกด้านเต็มศักยภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความพร้อมที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป

๒.ระดับประถมศึกษา จัดการศึกษาให้นักเรียนในวัยการศึกษาบังคับทุกคนได้เรียนจบหลักสูตร มีความรู้ เจตคติ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑

๓.ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อีก ๓ ปีโดยไม่ล่าช้าในการไปเรียนในที่ห่างไกล เพื่อเพิ่มพูนความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และทักษะอาชีพที่เพียงพอต่อการไปประกอบอาชีพ ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงหรือศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

๒. คำขวัญโรงเรียน

มีความรู้ คู่คุณธรรม นำประชาธิปไตย ใฝ่ใจสิ่งแวดลอม

๓. ปรัชญาโรงเรียน

ปัญญา โลกัสมิ ปชโชโต แปลว่า ปัญญาเป็นแสงสว่างแห่งโลก

๔. วิสัยทัศน์

โรงเรียนบ้านเล้าวิทยาคารเป็นสถานศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถทางการเรียนตามแนวเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสุขภาพอนามัยตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด มีคุณธรรม จริยธรรม นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข มีความเป็นประชาธิปไตย ภูมิใจและอนุรักษ์ความเป็นไทย ชุมชนร่วมใจให้การสนับสนุนและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

๕. สีประจำโรงเรียน

ขาว – แดง

สีขาว หมายถึง ความมีคุณธรรม มีจิตใจที่บริสุทธิ์

สีแดง หมายถึง ความฉลาดกล้าหาญ ขยันหมั่นเพียร

อักษรย่อโรงเรียน ป.ล.

๖. บุคลากรโรงเรียนบ้านเล้าวิทยาคาร

๑. นายประยูร วรรณาม	ผู้อำนวยการ
๒. นายอุเทน แห่สงทัน	รองผู้อำนวยการ
๓. นายจักรกฤษณ์ ยิ่งกำแหง	ครูชำนาญการพิเศษ
๔. นายทบทวน แก่งอ้วน	ครูชำนาญการพิเศษ
๕. นายรินทอง ไชยทิพย์	ครูชำนาญการ
๖. นางบังอร ยิ่งกำแหง	ครูชำนาญการพิเศษ
๗. นายสาธิต หั่นอ้วน	ครูชำนาญการพิเศษ
๘. นายสุรเดช ศรีปีตลา	ครูชำนาญการพิเศษ
๙. นายสมพงษ์วินทะไชย	ครูชำนาญการ
๑๐. นางสาวอดิ ตัตยาวิรุทธิ์	ครูชำนาญการพิเศษ

๑๑. นางจำเนียร ศรีปัดดา	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๒. นางสุบิน รุ่งวิสัย	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๓. นางสดศรี โสภพล	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๔. นางทศวรรณเอียงคำไสย	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๕. นายพีระชัย ไม้แก้ว	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๖. นายเจษฎา แดงสมบุรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๗. นางจรรณี แดงสมบุรณ์	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๘. นายปรัชญ์สพล แสงคำไพ	ครูชำนาญการพิเศษ
๑๙. นางพิสมัย ศรีโคตา	ครูชำนาญการ
๒๐. นายธรรมศักดิ์ ทองเดือน	ครูอัตราจ้าง
๒๑. นายนภา มาตย์วิเศษ	ครูอัตราจ้าง
๒๒. นางสาวทับทิม คำภักดี	ผู้ปฏิบัติงานธุรการ
๒๓. นายบุญสำ ศรีเวช	นักการภารโรง

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง^{๔๕} ได้ทำการวิจัย “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์” โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการด้านการศึกษาและแนวทางพัฒนาการศึกษา ของคณะสงฆ์ วิธีการวิจัยใช้วิธีศึกษาวิเคราะห์เอกสารร่วมกับวิธีการทางสถิติจากการใช้แบบสอบถาม สุ่มตัวอย่างความต้องการกลุ่มประชากรผู้อยู่ในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกประเภทได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แผนกธรรม และแผนกบาลี รวมทั้งใช้เทคนิคเดลฟายในการหาฉันทมติจากผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ ผลการ วิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ สำนักเรียน โรงเรียน ครูและนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีมีจำนวนมากกว่านักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วุฒิการศึกษาของครูไม่สามารถ วิเคราะห์เปรียบเทียบได้ เพราะไม่มีข้อกำหนดคุณสมบัติของผู้สอนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ อัตราส่วนของนักเรียนโดยภาพรวมเป็นที่น่าพอใจ ไม่ถือว่าขาดแคลน ครูไม่มีวุฒิทางการสอนและวุฒิไม่ตรงสาขาวิชาที่สอน

^{๔๕} สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”, งานวิจัยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓) หน้า ๗๓ - ๘๐.

๒. สถานภาพของผู้เรียน นักเรียนส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บิดามารดามีอาชีพเป็นเกษตรกร นักเรียนแผนกสามัญศึกษาส่วนใหญ่เรียนหลักสูตรมัธยมศึกษาและบาลีควบกันไปด้วย นักเรียนส่วนใหญ่ขาดปัจจัยสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการซื้ออุปกรณ์การเรียน และไม่สะดวกในการเดินทางมาเรียน

๓. สภาพการจัดการเรียนการสอนและวิธีการเรียนรู้ แผนกสามัญศึกษาห้องสมุดไม่เพียงพอ ไม่มีหนังสือตำราให้ค้นคว้า ขาดห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางคอมพิวเตอร์ ส่วนแผนกธรรมและบาลีผู้สอนส่วนใหญ่สอนด้วยวิธีการบรรยาย และประเมินความเข้าใจของผู้เรียนด้วยวิธีการถามตอบ เวลาเรียนเวลาสอบและข้อสอบเหมาะสมดี และเกณฑ์การวัดผลเหมาะสม

๔. ความต้องการทางการศึกษาของคณะสงฆ์ หลักสูตรปัจจุบันสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่เป็นที่น่าพอใจ ผู้เรียนแผนกสามัญศึกษา ต้องการให้เพิ่มความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ วิชาสามัญและภาษา นักเรียนแผนกธรรมต้องการให้เพิ่มวิชาความรู้ทางโลก ส่วนแผนกบาลีต้องการให้ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันควรเพิ่มวิทยาการสมัยใหม่ เช่น ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ พระไตรปิฎก วิชาการพูด ด้านผู้สอนควรเพิ่มหลักสูตรเทคนิคการสอน เพิ่มเงินเดือน ในด้านการประเมินผล นักเรียนแผนกบาลีต้องการให้มีการปรับปรุงข้อสอบให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ข้อสอบควรมีความชัดเจนและสามารถตรวจสอบได้^{๕๐}

ทวิ บุญมี ได้ทำวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ ครูสอน เจ้าอาวาส และนักเรียน จำนวน ๓๒๐ คน เครื่องมือที่ใช้วิจัยคือการวิเคราะห์เอกสาร แจกแบบสอบถามความคิดเห็น สัมภาษณ์และการเข้าไปสังเกตการณ์การเรียนการสอนแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. ครูและนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมส่วนใหญ่ยังไม่ทราบวัตถุประสงค์ของหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมอย่างชัดเจน นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน

๒. การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ครูส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งวัตถุประสงค์การเรียนการสอนให้นักเรียนทราบ ครูมักจะใช้วิธีการบรรยายในการสอนเป็นหลักและมักใช้กระดานดำและชอล์กเป็นอุปกรณ์การสอน เจ้าอาวาสเห็นว่านักเรียนขาดความสามารถในด้านปฏิบัติ

^{๕๐} สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”, หน้า

๓. ผลการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และประกาศนียบัตรยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมภายนอก

๔. ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และทางราชการอย่างพอเพียง

๕. การร่วมมือกันระหว่างวัดและโรงเรียน ในการจัดหาแหล่งความรู้ยังไม่พอ เช่น หนังสือเพื่อศึกษาค้นคว้ามีน้อยมาก^{๕๑}

พระมหาสุข สุวีโร ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์” พบว่า สาเหตุการศึกษาพระปริยัติธรรมไม่ได้มีการปรับปรุงนั้น เพราะพระเถระผู้รับผิดชอบคณะสงฆ์มีความคิดเห็นว่า การนำวิชาการสมัยใหม่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนนั้น จะเป็นเหตุจูงใจทำให้ภิกษุสามเณรลาสิกขามากขึ้น เหมือนการอาศัยพระศาสนาเป็นทางผ่านเพื่อเลื่อนฐานะทางสังคม เป็นการเอาเปรียบชาวบ้าน มีผลกระทบต่อสถาบันสงฆ์โดยรวมและถือว่าวิชาการสมัยใหม่เป็นคิรีจลฉันทา เป็นวิชาที่พระพุทธเจ้าทรงติเตียน ขัดกับหลักการทางศาสนา และเห็นว่าภิกษุสามเณรที่ศึกษาวิชาการที่ทันสมัย มีอุปนิสัยคือด้าน ปกครองยาก และมีความเห็นขัดแย้งกับพระผู้ใหญ่ไม่เป็นผลดีต่อการปกครอง^{๕๒}

จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์ ศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๒๗.” ได้แสดงทัศนะว่า หลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การสืบต่อความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับคำสั่งสอนของพระพุทธองค์จากพระไตรปิฎก แต่ไม่ได้มีเป้าหมายที่สนองตอบความต้องการของสังคม และความต้องการกำลังคนในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เอง ในสภาพสังคมที่เติบโตซับซ้อนและเปลี่ยนแปลง คณะสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยบุคคลผู้มีการศึกษามีความรู้ความสามารถในด้านการปกครอง การบริหารงาน และงานธุรการ แต่คณะสงฆ์ไม่มีกำลังคนที่เตรียมเพื่องานเหล่านี้ จึงต้องแต่งตั้งท่านที่จบด้านภาษาไปเป็นผู้ปกครอง ผู้บริหารและนักการจัดการ ซึ่งพระภิกษุเหล่านี้ไม่พร้อมสำหรับงานบริหารกิจการคณะสงฆ์^{๕๓}

^{๕๑} ทวี บุญมี, “การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่,” *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (การศึกษานอกระบบ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒๑ - ๑๒๓.

^{๕๒} พระมหาสุข สุวีโร, “ความสนใจต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖ - ๗.

^{๕๓} จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, “พัฒนาการการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๒๗”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๘๕.

พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพ ปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจมองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษานอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเพื่อบรรพาคของผู้ที่ศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป^{๔๔}

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ว่า ในการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์นั้น ได้เกิดความคิดเห็นขัดแย้งกัน ระหว่างพระเถระผู้รับผิดชอบการบริหารงานคณะสงฆ์กับพระนักศึกษารุ่นใหม่ โดยพระเถระผู้บริหารคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีทัศนะกับของเก่า เห็นว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นระบบการศึกษาอย่างเดียวที่ถูกต้องชอบธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และควรรักษาไว้ให้คงที่อยู่อย่างเดิมโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างระบบหรือหลักสูตรและแบบเรียน การเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งถือว่าเป็นความเสื่อม และเห็นว่าภิกษุสามเณรไม่ควรเล่าเรียนวิชาการสมัยใหม่ เพราะจะทำให้ลาสิกขาเกินไป แต่ฝ่ายพระนักศึกษารุ่นใหม่เห็นว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมควรรักษาไว้เพียงเนื้อหาสาระคือพระธรรมวินัย แต่ควรมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงในด้านระบบ หลักสูตร แบบเรียน และวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามกาลสมัย และควรมีการศึกษาวิชาการสมัยใหม่ บางอย่างด้วย เพื่อช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปฏิบัติศาสนกิจให้ได้ผลยิ่งขึ้น ส่วนการลาสิกขานั้นเป็นปรากฏการณ์ตามปกติของประเพณีการบวช^{๔๕}

^{๔๔} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๒๗ - ๓๒.

^{๔๕} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, *วิชาการพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๔), หน้า ๖ - ๗.

สงบ ลักษณะ^{๕๖} ได้เสนอวิธีสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรมซึ่งสามารถปรับใช้กับการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลวิชาพระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. การสังเกต

๒. ใช้แบบสังเกตในสถานการณ์ต่างๆ โดยเด็กไม่รู้ตัว เช่นสังเกตในโรงอาหาร

๓. ใช้แบบสังเกตเด็กในสถานการณ์ที่สร้างขึ้น เช่น มอบให้ทำงานเป็นกลุ่ม แล้วสังเกตการปฏิบัติ เป็นต้น

๔. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์โดยสอบถามจากผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นๆ ว่านักเรียนที่ผ่านจากการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาแล้ว พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหรือพฤติกรรมคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

จากจุดประสงค์ ของการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในชั้นมัธยมศึกษาตามหลักสูตร ได้วางจุดประสงค์เป็นข้อๆ ไว้ดังนี้

๑. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธศาสนาและหลักธรรมอย่างถูกต้องเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย เกิดศรัทธาสำนึกในความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตลอดจนนำหลักธรรมพุทธศาสนาไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

๒. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับพุทธศาสนาสามารถวิเคราะห์ และตระหนักในคุณค่าของพระรัตนตรัย และหลักพุทธธรรม

๓. การสอนให้เข้าใจเหตุและผล ต้นต่อแห่งการวิเคราะห์ผลซึ่งการสอนอาจจะมาจากนิทาน ข่าวดุเหตุการณ์ ให้เข้าใจว่าอะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นผลให้เข้าใจเรื่องราวได้ดี

๔. สอนให้คิด โดยวิธีการเสริมสร้างกระบวนการคิด คิดถึงประโยชน์ที่จะได้รับ โทษหรืออันตรายเกิดขึ้นได้

๕. สอนให้ปฏิบัติโดยการดูแลตัวอย่าง เรื่องนี้ได้จากผลวิเคราะห์ โดยส่งเสริมให้นักเรียนยกตัวอย่างที่เคยพบเห็น หรือวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวอย่างจากนิทานหรือเหตุการณ์

๖. สอนโดยแสดงผลแห่งการปฏิบัติให้ดูโดยยกตัวอย่างอุทาหรณ์จากประสบการณ์ หรือผลแห่งความดีที่ประพฤติปฏิบัติ เช่น เน้นว่าเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างไร ทั้งนี้ควรเป็นเรื่องของ

^{๕๖} สงบ ลักษณะ, “เครื่องมือวัดจริยธรรม”, อ้างใน พระมหาพน สว ใจ, “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีนักธรรมชั้นตรี”, ปริญญาานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๔๕), หน้า ๑ – ๔.

ความเป็นจริง ที่ปรากฏเป็นปัจจุบันจากข่าวคนไทยตัวอย่าง หรือเหตุแห่งความประมาททั้งหลาย หรือครูผู้สอนต้องปฏิบัติถือเป็นแบบอย่าง

๓. สอนโดยส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตาม เพื่อเข้าใจหลักธรรม หลักศีลธรรม ส่งเสริมให้ปฏิบัติจริง เก็บข้อมูลจากการปฏิบัตินั้นๆ

วันดี วัฒนประสิทธิ์^{๕๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังผู้บริหาร ๑๘ คน ครูผู้สอนศีลธรรม ๔๐ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ๓๖๘ คน ในโรงเรียนรัฐบาล ๑๐ โรงเรียน และโรงเรียนราษฎร์ ๑๐ โรงเรียน ในเขตการศึกษา ๑ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีปัญหาเรื่อง งบประมาณ จำนวนนักเรียนในแต่ละห้องมากเกินไป ครูมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เข้าใจหลักสูตร ขาดเอกสารประกอบการสอนและหนังสือเรียน อุปกรณ์การสอนไม่เพียงพอ ส่วนนักเรียนมีความเห็นว่าครูไม่ค่อยได้ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอน และคะแนนศีลธรรมน้อย ผู้บริหารและครูมีความเห็นตรงกันว่า ชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาทางศีลธรรมและมีปัญหาการสอนศีลธรรมเป็นอย่างมาก

อารยา เกษมณี^{๕๔} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ ในกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียน ๒๐ คน ครูผู้สอน ๓๔ คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ๔๐๐ คน ในโรงเรียนรัฐบาล ๑๐ โรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ ๑๐ โรงเรียน รวม ๒๐ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครูมีปัญหาในการได้รับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ การนำวิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ และการสร้างข้อทดสอบในการวัดผลวิชาศีลธรรม การจัดเนื้อหาวิชา และการจัดอุปกรณ์การสอนให้สัมพันธ์กัน ส่วนผู้บริหารและนักเรียนมีความเห็นตรงกันเรื่องบุคลคลิกภาพของครูผู้สอนวิชาศีลธรรมว่าเป็นปัญหามาก

^{๕๓} วันดี วัฒนประสิทธิ์, “ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”, อ้างใน พระมหาพจน์ สุวโจ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑ – ๔.

^{๕๔} อารยา เกษมณี, “ปัญหาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”, อ้างใน พระมหาพจน์ สุวโจ, ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑ – ๔.

ชูชาติ นพพลกรัง^{๕๕} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง” กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์ผู้สอน ๖๕ คน นักศึกษา ๓๕๑ คน ในวิทยาลัยครู ๓๖ แห่ง นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าร้อยละมัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าซี (z – test) ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนาที่อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมาก ได้แก่ ด้านหลักสูตรมีการสอดแทรกทัศนคติและลักษณะนิสัยที่ดี ในการสอนทุกครั้งใช้เอกสารหรือสิ่งตีพิมพ์ที่ผู้สอนเห็นว่าเหมาะสม ใช้หนังสือหรือเอกสารที่อาจารย์ผู้สอน หรือภาควิชาจัดทำขึ้น แต่ใช้เอกสารของหน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครูเป็นส่วนน้อย ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนอาจารย์นำเหตุการณ์ปัจจุบันเข้าไปสอดแทรกกับบทเรียน ให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา และให้นักศึกษาปฏิบัติจริง เกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ด้านสื่อการสอน อาจารย์ใช้สื่อการสอนประเภทของจริง หนังสือพิมพ์ วารสารต่างๆ สไลด์ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ มาใช้ในการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ใช้การสังเกตการเข้าห้องเรียนอย่างสม่ำเสมอของนักศึกษา สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษา การทดสอบปลายภาค แบบของข้อทดสอบเป็นแบบอัตนัยและปรนัยปนกัน การทดสอบวัดความสามารถของนักศึกษาในด้านการนำความรู้ไปใช้ การแสดงความคิดเห็นและความเข้าใจ อาจารย์และนักศึกษาเห็นด้วยมากกับเนื้อหาวิชากลุ่มปรัชญาและศาสนาตามที่หลักสูตรกำหนดและสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาได้

พระมหาพจน์ สุวโจ^{๕๖} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม : ศึกษากรณีนักธรรมชั้นตรี” กลุ่มตัวอย่างเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา ๑๓ รูป ครูสอน ๓๐ รูป นักเรียน ๑๒๐ รูป ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ๑๒ รูป ผู้บริหารหลักสูตร ๑๘ รูป และนิสิต ๑๑๕ รูป โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ สรุปลงจากแบบสอบถามที่สมบูรณ์ ๑๘๘ ฉบับ สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้รับผลการวิจัยที่สรุปได้ดังนี้

(๑) ด้านบริบท วัตถุประสงค์ของหลักสูตรขาดความชัดเจน โครงสร้างของหลักสูตรเน้นด้านทฤษฎีมากกว่าด้านปฏิบัติ และเนื้อหาของหลักสูตรไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

^{๕๕} ชูชาติ นพพลกรัง, “ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนกลุ่มวิชาปรัชญาและศาสนา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูง”, อ้างใน พระมหาพจน์ สุวโจ, หน้า ๑ – ๔.

^{๕๖} พระมหาพจน์ สุวโจ, “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีนักธรรมชั้นตรี”, ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘). หน้า ๑ – ๔.

(๒) ด้านปัจจัยเบื้องต้น คุณลักษณะของอาจารย์ผู้สอน มีความเป็นกัลยาณมิตรและเป็นแบบอย่างที่ดี แต่ขาดด้านเทคนิคการสอน ผู้เข้ามามีศึกษามีความแตกต่างกันด้านอายุและพื้นฐานการศึกษา สถานที่เรียนมีสิ่งแวดล้อมที่ดีและอำนวยความสะดวกการเรียนการสอน แต่ขาดอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัย

(๓) ด้านกระบวนการ การจัดการเรียนการสอน มีความเหมาะสมปานกลาง เพราะส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่ดี ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกสถานที่ เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ไม่สอดคล้องกับความต้องการของครูและนักเรียน ควรพิจารณาปรับปรุงให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

(๔) ด้านผลผลิต ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณภาพค่อนข้างต่ำ เพราะไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่เรียนมาให้คนอื่นเข้าใจได้ ไม่สามารถประยุกต์หลักธรรมวินัยให้เหมาะสมแก่สมณภาวะได้ ฉะนั้น จึงควรเพิ่มวิชาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาที่จะรักษาสถาบันพระพุทธศาสนา^{๖๐}

จึงสรุปได้ว่า จากการศึกษาเอกสารรายงานการวิจัยที่ได้นำมาเสนอแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้น ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการ เป็นต้นว่า การพัฒนาตัวเองของผู้ให้การฝึกอบรมที่เรียกว่าครู แต่ในการแก้ปัญหาและอุปสรรคนั้น ผู้บริหารได้เชื่อว่าเป็นผู้มีส่วนอย่างมากในการผลักดัน แก้ปัญหา และการพัฒนาวิชาพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างพฤติกรรมนักเรียน ซึ่งเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาจริยธรรม คุณธรรม เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้ดีได้

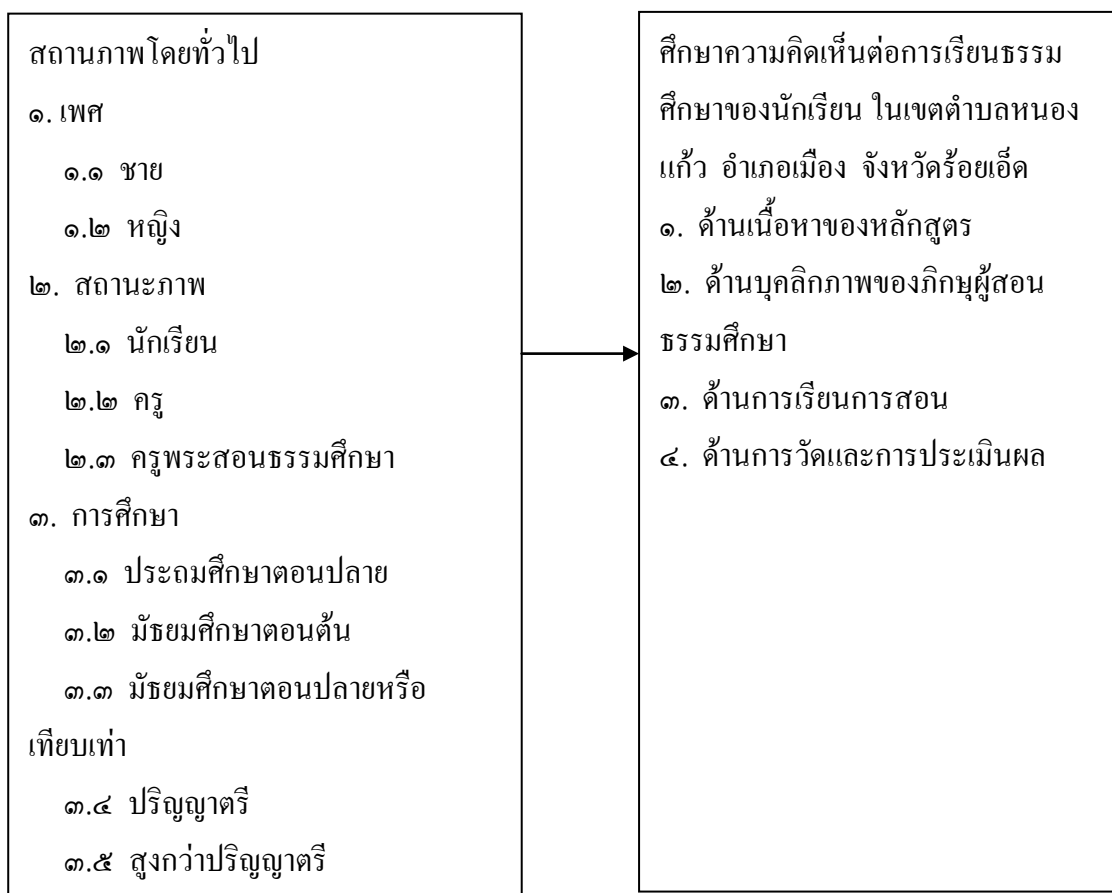
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความคิดเห็นต่อการเรียนธรรมศึกษาของนักเรียนในเขตตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

^{๖๐} พระมหาพจน์ สุวโจ, “การประเมินหลักสูตรพระปริยัติธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีนักธรรมชั้นตรี”, ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘). หน้า ๑ – ๔.

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

ภาพประกอบที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย